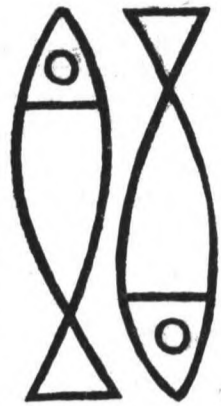

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Christus is de Here: dat is de boodschap

„Want wij prediken niet onszelf, maar Christus Jezus als Here, en onszelf als uw dienaren om Jezus' wil.

2 Cor. 4 : 5.

Paulus is door zijn uitbundige blijdschap over het voortgaande werk van God er toe gebracht in zijn brief aan de gemeente te Corinthe te spreken over de taak en de plaats, die hij als apostel in dat werk van God heeft. Hij ziet en de gemeente en zichzelf staan in dat geweldige gebeuren, in die nieuwe tijd, de nieuwe eeuw.

In de hoofdstukken 3 en 4 van deze brief spreekt hij over zijn apostolisch ambt. Hij zegt er geweldige dingen van. Zijn woorden grijpen hoog.

Hij zegt bijv.: „Onze brief zijt gij...“ (3 : 2), „een brief van Christus... door onzen dienst opgesteld...“ (3 : 3). God heeft ons bekwaam gemaakt „om dienaren te zijn van een nieuw verbond, niet der letter, maar des Geestes...“ (3 : 6). „Nu wij zulk een verwachting hebben, treden wij met volle vrijmoedigheid op, geheel anders dan Mozes...“ (3 : 12, 13).

En in hoofdstuk 4 : 2 spreekt hij vol vertrouwen over zijn bediening en zegt hij te hebben „verworpen alle schandelijke praktijken, die het licht niet kunnen zien, daar wij niet met sluwheid omgaan of het woord Gods vervalsen, maar de waarheid aan het licht brengen en zo bij elk menselijk geweten onze eigen aanbeveling zijn voor het oog van God“.

Voor iemand, die de wezenlijke zin van het apostel-zijn niet verstaat, schijnt het wel, alsof de mens Paulus in bovenstaande brief-citaten zichzelf ophemelt, en eigen leven en betekenis op een hoog voetstuk plaatst.

Wij weten echter, dat het voor hem nodig was zo te schrijven, want juist door de beschrijving van zijn taak en werk wil hij de gemeente nog eens wijzen op het fundament, dat gelegd is en waarop die gemeente staat en alleen maar als gemeente van Christus staan kan.

Dat bracht echter mee dat de apostel ook over degene moest spreken, die dat fundament had mogen leggen. Dat was hijzelf geweest. Natuurlijk weet Paulus ook wel, dat de dienst het voornaamste en enig belangrijke was en is, maar zijn tegenstanders in Corinthe hebben juist die dienst proberen te ondergraven door verkeerde dingen te zeggen van de dienaar. En daarom spreekt hij zo.

Als hij deze woorden geschreven heeft weet hij, dat er mensen kunnen zijn, die uit zijn woorden een heel verkeerde conclusie trekken. Als dit schrijven straks gelezen wordt in Corinthe zou er aanleiding gevonden kunnen worden opmerkingen te maken in de geest van: Nou, nou, je zou haast zeggen, dat het Paulus om zichzelf te doen is.

Hij gooit zichzelf nu niet bepaald in een hoek.

Hij heeft het blijkbaar aardig met zichzelf getroffen. Hij wil de gemeente gebruiken om zijn eigen positie te verstevigen. Waarom zou hij er anders zo langdurig over spreken? Hij predikt zichzelf, hij werkt voor eigen eer en voor eigen heerschappij.

Dit verwijt wil Paulus voorkomen. Daarom schrijft hij: Want wij prediken niet onszelf, maar Christus Jezus als Here en onszelf als uw slaven om Jezus' wil.

Parafrazerend zouden we het zo kunnen zeggen: Wij brengen als herauten geen boodschap van onszelf maar wij verkondigen U

dat Christus Jezus de Here is en wat we over onszelf te zeggen hebben, is dat we in opdracht en terwille van Jezus uw slaven zijn.

De evangelie-prediking wordt hier getypeerd als „een herautenboodschap brengen“. Het is van belang van deze typering iets meer te zeggen omdat het gedachtenklimaat waaruit dit woord komt, ons een prachtig perspectief biedt.

Wanneer een koning, een heerser, in de oudheid iets aan zijn volk, dat in volksvergadering samen is, wil mededelen, maakt hij gebruik van een heraut. Een man met een machtig stemgeluid, die woord voor woord de boodschap overbrengt, de wil van zijn heer bekend maakt en wetten afkondigt.

Herauten waren mensen die voor de uitoefening van hun functie bepaalde eigenschappen moesten hebben. Wie babbeltig of praatziek was, behoefde er niet aan te denken ooit voor deze functie in aanmerking te komen. Een mens, geneigd tot overdrijving was evenmin geschikt. Dergelijke figuren immers lopen permanent het gevaar een foutieve boodschap over te brengen. En het komt er vóór alles op aan, dat precies datgene wordt bericht, verkondigd, wat opgedragen is. Want een herautenwoord is niet een boodschap van de mens die spreekt, maar van degene, die zendt. De heraut is niet meer dan spreekbuis van zijn heer. Alleen maar een uitvoerend orgaan. Hij mag niet anders zijn dan de mond van zijn heer; hij mag de boodschap door eigen versiering en opsmuk niet mooier maken; hij mag de tijding door eigen toevoegingen niet vervalsen; hij heeft maar één opdracht: letterlijk het woord van zijn zender uitroepen. Als hij dat doet, is hij een goed heraut.

Er is reeds meer dan eens op gewezen dat het Nieuwe Testament weinig aandacht heeft voor de heraut. En daarentegen veel spreekt over de boodschap die door de herauten gebracht wordt. Niet de dienaars van Jezus Christus zijn van belang, maar hun dienst, niet de werkers, maar het werk.

Want de mensen, die de herautenboodschap mogen brengen van het gekomen en van het komende Koninkrijk zijn geen geweldenaars, geen scherpzinnige geleerden, geen gewiekste redenaars of handige debaters, die met een machtig, inspirerend, woord de mensen kunnen boeien.

Ze zijn slechts herauten, die prediken het Koninkrijk van God. Ze proberen hun hoorders niet te werven voor zichzelf, voor eigen interesses. Ze mogen de vergadering, die ze toespreken niet binden aan hun persoon en aan hun mening, maar alleen aan de hun opgedragen boodschap.

En deze boodschap heeft als kern: Christus Jezus is Kurios, is Here. Of de heraut nu eens spreekt over de Gekruisigde („wij prediken een gekruisigde Christus...“ 1 Cor. 1 : 23) dan weer over de Opgestane („Indien nu van Christus gepredikt wordt, dat Hij uit de doden is opgewekt...“ 1 Cor. 15 : 12), bedoeld wordt steeds de gansen Christus, die door dood en opstanding de Here is geworden en als zodanig ook wordt verkondigd.

Dat is het werk van de heraut: hij eist niets voor zichzelf, maar hij vraagt voor Christus Jezus de erkenning dat Hij de Here is. Heel het optreden van de prediker heeft geen ander bedoelen dan af te kondigen, als nieuwe werkelijkheid mede te delen de heerlijkheid van Christus.

De apostelen en alle predikers plaatsen de mensen, die hen horen, in de nieuwe situatie, die door Christus' werk is ontstaan. Wij zijn

UIT DE INHOUD:

Christus is de Here: dat is de boodschap	Z.G.v.O.
Kerk en Wereld (III)	C. V.
De zin van de Sabbat (V)	H. V.
Weer aan de slag met het gewone werk	H. J. J.
Was de opstand in 1572 wel een opstand	R. H. B.
Persschouw	C. V.
Theologische Hogeschool	L. D.
Garnizoen Ede	
Kerknieuws	

dienaren van een nieuw verbond, zo zegt Paulus. Wij brengen wat men tevoren niet wist: wij brengen de kennis van God als een geur van Christus over de landen en over de volken. Het werk dat God in Christus deed wordt tot een heilsgebeuren onder de volken.

De naam Kurios, Here, is de speciale titel, die God gegeven heeft aan de verhoogde Christus.

Phil. 2 is de meest bekende plaats, die hierover spreekt. „Daarom heeft God Hem ook uitermate verhoogd en Hem den naam boven alle naam geschonken, opdat in den naam van Jezus zich alle knie zou buigen van hen, die in den hemel en die op de aarde en die onder de aarde zijn, en alle tong zou belijden: Jezus Christus is Here, tot eer van God, den Vader“.

Die naam Here is dus de bekroning en de beloning van de vernedering, die Christus op Zich nam. Het is de aanduiding van de verhoging, die Hij nu al ontving, maar die ook nog te verwachten is in de toekomst.

Wij prediken Christus Jezus als de Here. En daarmee heeft de apostel zich ook tevens afgezet tegen alle andere heren, die op deze titel aanspraak zouden willen maken. Vele heren waren er in de Romeinse wereld. De goden der volken en de keizers werden zo genoemd. (1 Cor. 8 : 5).

Maar de apostel en met hem de gemeente verkondigt dat er slechts één Heer is: Christus is de Here.

Hij heeft de zijnen gekocht. Hij heeft hen verlost. Voordien waren ze slaven van allerlei heren. Ze waren slaven van de zonde (Rom. 6 : 6), slaven van de onreinheid en de wetteloosheid (Rom. 6 : 19), slaven van goden, die het in wezen niet zijn (Gal. 4 : 8), dienstbaar aan de zwakke en armelijke wereldgeesten (Gal. 4 : 9), verslaafd aan velerlei begeerten en zingenot (Titus 3 : 3).

Door de afkondiging van kruis, dood, opstanding en verhoging van Jezus Christus is de vrijheid aan deze mensen geschonken. Hun is gemeld het Heer-zijn van Christus Jezus. En door die melding, in geloof aanvaard, kregen ze de vrijheid. Hun situatie is sindsdien bepaald door Christus' heerschappij.

Beslissend in het leven der mensen is de prediking dat Jezus de Here is, de Verhoogde, die uit de doden is opgestaan, die opvoert ten hemel en die nu over alle dingen regeert, totdat alle knieën zich voor Hem buigen en alle tongen die naam Here in het geloof uitspreken en belijden. Dat beslissende feit is de inhoud van de boodschap van Christus' heraut Paulus en van ieder, die van deze Voorst een verkondiger wil zijn.

Door deze boodschap worden mensen verlost van alle slavernij. Dit feit moet gemeld: de enige heer-schappij van Christus Jezus.

En als dat gedaan wordt, wat blijft er dan voor de mens zelf anders over dan slaaf-zijn van Hem? Bij de heerlijkheid van Christus verdwijnt immers alles wat mensen zijn of zouden willen zijn?

De boodschap, dat HIJ verlost en dat HIJ de Here is, verhoogd aan de rechterhand van de Vader, laat geen plaats meer over voor iets wat mensen presteerden.

Als men daarom van Paulus wil zeggen, dat hij zichzelf en eigen eer en grootheid zoekt, vergist men zich. Dan is de boodschap niet begrepen.

Want tengevolge van deze boodschap kan Paulus zichzelf alleen maar noemen een slaaf.

Slaaf van de gemeente! Want wie Christus slaaf is, wil dat ook zijn van de gemeente, waarvoor Christus zich vernederde. Al zijn kracht, al zijn tijd en heel zijn vermogen als mens behoort aan Christus en aan het werk, dat Hij in deze wereld doet en derhalve aan zijn gemeente.

Niet zo, alsof die gemeente als verzameling van mensen een heersersrecht over de apostel zou kunnen uitoefenen, maar alleen dáárom is Paulus slaaf van de gemeente, omdat hij zonder enige beperking Jezus als zijn Heer erkent.

De slavendienst aan de gemeente wordt bepaald door het slaaf-zijn van Jezus Christus. Geen andere diensten kunnen worden gevraagd dan die welke voortvloeien uit deze dienstbaarheid.

Paulus zegt: ik ben niet meer dan uw slaaf, die zich voor u uitslooft, die arbeidt voor Jezus (en deze naam duidt de Christus aan in zijn aardse vernedering, in zijn dienst-knechtsgestalte!) in het evangelie en die maar één ding probeert: het licht en de heerlijkheid van Christus te laten stralen over de gemeente.

Christus is de Kurios, de Here. Dat is het geheim van het apostolisch ambt: het is dienst aan het nieuwe verbond, een dienst, overvloedig in heerlijkheid. (3 : 9). Maar deze dienst is alleen maar overvloedig in heerlijkheid door het volkomen buigen, door het volledig slaaf-zijn onder Jezus Christus, de Here.

Ieder, die geroepen is tot deze verkondiging, beseffe, dat hij die predikt, dat Christus de Here is, zelf onbelangrijk is en dat hij niet anders kan zijn dan slaaf van Christus en daarom ook slaaf van dat volk, dat Hij kocht en regeert.

Z.

Z. G. v. O.

Kerk en Wereld

III

Solidariteit

Er is tussen de kerk en de wereld, de ware gelovigen en de ongelovigen, een radicale, een tot in de wortel gaande antithese. Ze is het effect van de openbaring van Gods genade in de wereld. Er is namelijk de tegenstelling tussen hen die in Christus door deze genade werden overwonnen en zo verlost werden van de toekomstige toorn en hen die in de macht der zonden bleven en op wie nu ook de toorn Gods ononderbroken neerkomt.

Maar met het noemen van deze antithese is nog lang niet alles gezegd over de verhouding van kerk en wereld. Die omvat nog veel meer. Die heeft nog meer aspecten.

We willen in dit artikel op één ervan wijzen.

* * *

Waarop wij het oog hebben is dit, dat er tussen kerk en wereld, gelovigen en ongelovigen ook een zekere **gelijkheid**, en daardoor ook een zekere **solidariteit** bestaat.

Het is namelijk zó, dat alle mensen, zonder één enkel onderscheid „van nature”, dat wil zeggen: zo als zij geboren worden, **zondaren** zijn, mensen die verdorven zijn en schuldig staan voor God, mensen die onbekwaam zijn tot enig goed en geneigd zijn tot alle kwaad.

De Schrift predikt dat op indrukwekkende wijze.

Ik denk aan de vernietigende woorden van Paulus, door hem weer geciteerd uit de psalmen:

„Niemand is rechtvaardig, ook niet één, er is niemand die verstandig is, niemand, die God ernstig zoekt; allen zijn ze afgeweken, tezamen zijn ze onnut geworden;

er is niemand, die doet wat goed is, zelfs niet één.

Hun keel is een open graf, met hun tong plegen zij bedrog,

addervergif is onder hun lippen; hun mond is van vloek en bitterheid vol; snel zijn hun voeten om bloed te vergieten, verwoesting en ellende zijn op hun wegen, en den weg des vredes kennen zij niet.

De vreeze Gods staat hun niet voor ogen”. Dat vernietigende oordeel vat Paulus zo samen: „De gehele wereld is voor God verdoemelijk”.

Deze woorden zegt Paulus, men lette daar wel op, van de **gehele mensheid**. Van alle mensen, zonder één uitzondering. „Van nature” zijn alle mensen volkomen gelijk aan elkaar. Gelijk in zonde, gelijk in schuld, gelijk in verdorvenheid.

Zeker in de gelovigen, de wáre, domineert die oude zondige natuur niet meer. Maar al is zij niet meer de baas — zij blijft toch wel in hen. En ze laat zich ook geducht merken. Ze is een afschuwelijke macht. Ze is een verschrikkelijke werkelijkheid in hun leven.

Ook daarvan spreekt Paulus op een aangrijpende wijze.

Hij schreef namelijk in dezelfde brief waaruit we de zoeven genoemde woorden citeerden ook: Ik echter ben vlees, verkocht onder de zonden. Want wat ik uitwerk, wéét ik niet! Want ik doe niet wat ik wens, maar waar ik een afkeer van heb, dát doe ik!... Want ik weet dat in mij, dat wil zeggen in mijn vlees, geen goed woont. Want niet wat ik wens, het goede, doe ik, maar wat ik niet wens, het kwade, dát doe ik. Paulus vindt deze regel in zichzelf, dat als hij het goede wenst te doen het kwade in hem aanwezig is. Zeker, „naar de inwendige mens” verlustigt hij zich in de wet Gods. Maar in zijn „leden” ziet Paulus tegelijk ook een andere wet, een verschrikkelijke wet, die hem krijgsgevangene maakt van de wet der zonde die in zijn leden is. En zo ontzettend is voor Paulus deze macht van de zonde in zijn leven dat hij uitsniikt: Ik, ellendig mens! Wie zal mij verlossen uit het lichaam dezès doods?

Deze wet, deze macht der zonde **blijft** in de gelovigen. Héél hun leven door. Aan deze zondemacht komt pas een eind als de gelovigen „in Christus” sterven. Ze hebben er al hun levensdagen mee te strijden.

Als goddelozen tot Gods kinderen worden gemaakt, komt er in hun leven zoals we reeds hoorden een antithese. Vooreerst die tussen **hun verleden en hun heden**. Vroeger behoorden ze de afgoden toe en dienden deze. Nu horen ze de levende God toe en dienen Hem. Er komt voorts ook een antithese tussen **hen en hun omgeving**. Vroeger behoorden ze tot de massa der ongelovigen. Ze waren daar innerlijk en uiterlijk één mee. Maar nu zijn ze daaruit losgerukt en gemaakt tot kinderen Gods. Maar en daar willen we in dit verband vooral op wijzen: er komt ook een antithese **in hen zelf, in hun eigen leven**. De antithese tussen, enerzijds, het nieuwe leven en de nieuwe gehoorzaamheid die door Gods Geest in hen worden gewerkt en, anderzijds, hun „oude natuur”, hun „oude mens”, waarin de macht der zonde zo huiveringwekkend openbaar wordt en waarin ook de Satan zich steeds zo verschrikkelijk laat gelden. De kinderen van God worden hier nooit volkomen heilig en rein. Neen, in hen blijft de zonde wonen en werken. In hen blijft die onreine „oude mens” en die zondige, verdorven „oude natuur”.

* * *

Als het met de kerk goed staat kent zij wat Paulus in Romeinen VII neerschreef met een diepe, geestelijke kennis. In dezelfde mate als God met zijn Geest in de kerk en de gelovigen triomfeert, worden zij zich steeds dieper en scherper bewust van deze antithese in het leven van Gods kinderen — in eigen leven. En de ware reformatie bestaat vóór alles hierin, dat de kennis van deze antithese weer gaat leven in het hart van Gods kinderen.

Want als we werkelijk Gods genade kennen, kennen we ook de goddeloosheid en verdoemelijkheid van ons zelf. Het is eenvoudig onmogelijk Gods genade te kennen zonder dat wij diep, pijnlijk, verpletterend onze oude mens, onze boze, verdorven natuur kennen. Het is zelfs zó, dat wij slechts in zoverre Gods genade kennen als wij onze eigen goddeloosheid kennen. En omgekeerd is het zó, dat alleen in zoverre we onze eigen ongerechtigheid kennen we Gods genade kennen. Die beide zijn onlosmakelijk aan elkaar verbonden en hangen van elkaar af. Genade kennen is in een bepaald en dominerend opzicht een verschrikkelijk ding. Want zij predikt ons, dat wij zo diep gevallen, zo door en door verdorven zijn, dat wij uitsluitend en alleen door genade, door volkomen verzondigde, verbeurde liefde van God gered kunnen worden.

Men kan dat zo duidelijk merken in tijden van werkelijke, door God gegeven reformatie. Men praat dan maar zeer weinig over reformatie. Maar men klaagt wel zeer zeer diep over eigen zonde. En men spreekt verwonderd over Gods ondoorgroondelijke barmhartigheid. En daarom komt men met open armen toe naar allen die „buiten” zijn om ze te dringen naar de gekruisigde en opgestane Heiland.

Men moet maar eens lezen hoe de reformatische kerken baden tot de levende God, die zij weer echt hadden leren kennen. In de eerste gebeden achter in onze kerkboeken lezen we zinnen als deze, die uit het hart van trouwe kinderen Gods opkwamen: O eeuwige en allergenadigste Vader wij verootmoedigen onszelf uit de grond des harten voor uw hoge majesteit, tegen welke wij zo menigmaal en zo gruwelijk gezondigd hebben, dat (zo Gij met ons in het gericht wilt gaan) wij niets anders dan de eeuwige dood verdiend hebben. Wij hebben met de daad uw geboden menigmaal en zonder ophouden overtreden, nalatende wat Gij ons geboden hadt, en doende wat ons klaarkijk verboden was. Wij hebben allen als schapen gedwaald en hebben grotelijks tegen u gezondigd. Onze zonden gaan het getal van de haren onzes hoofd te boven. Wij zijn U tienduizend talenten schuldig, waartegen wij niets hebben om te betalen. Wij zijn niet waardig uw kinderen genaamd te worden, noch onze ogen op te slaan ten hemel, om onze gebeden voor U uit te spreken: Wij hebben met ons zondig leven, zonder ophouden uw heilige geboden overtreden, waardoor wij uw toorn tegen ons verwekken, en naar uw rechtvaardig oordeel op ons laden de eeuwige verdoemenis.

Zie deze zonden, deze zondige aard, zijn en blijven in Gods kinderen. Dat is de bittere smart van hun leven. Hun zware, harde kruis.

* * *

Juist ten aanzien van die zonde is er nu een solidariteit tussen de kerk en de wereld.

Zoals ze „in zichzelf” zijn zijn ze allen voor God gelijk: gelovigen en ongelovigen. Tezamen zijn ze afgefallen, tezamen zijn ze onnut geworden!

Paulus roept het de gelovigen toe dat voortdurend te gedenken! Hij zegt tegen de Efeziërs: „Bedenk daarom dat gij vroeger heidenen waart; uitgesloten van het burgerrecht Israëls; vreemd aan de verbonden der belofte; zonder hoop en zonder God in de wereld”.

De gelovigen mogen hun verleden, hun zondig verleden, dat in het heden zo krachtig doorwerkt nooit vergeten! Ze moeten daar zelf steeds aan denken. De ernst van de zonde is te groot dan dat ze ook maar één moment uit onze gedachten zou mogen zijn.

En juist met betrekking tot die zonde is er nu de solidariteit tussen kerk en wereld!

Neen, deze solidariteit heft de antithese tussen kerk en wereld niet op. Die openbaart zich zelfs ook en zeer krachtig en duidelijk ten opzichte van de zonde. In de gelovigen gaat het immers om zonden die door God vergeven worden en in de kracht des Geestes worden bestreden! In hen die niet geloven is noch het één noch het ander het geval.

Maar dit ten volle in rekening brengend, blijft er het feit, dat gelovigen en ongelovigen „van nature” allen gelijkelijk zondig en verdorven zijn, dat ze van nature allen „kinderen des toorns” zijn. Dat ze in zichzelf voor God niets goeds hebben en uit zichzelf in eigen kracht nooit iets goeds doen — het ook niet kunnen doen. Kortom: de solidariteit is en blijft er tussen hen.

Omdat het zo met gelovigen en ongelovigen staat hebben de gelovigen en heeft de kerk

geen enkele grond of reden in zichzelf om zich ten opzichte van de wereld te verheffen. Indien ze dat toch doen geschiedt er iets vreselijks met hen. Ze vergeten dan namelijk metterdaad hun **bestaansgrond**, die uitsluitend en alleen ligt in Gods genade. Hoogmoed ten aanzien van de wereld — in welke vorm ook — is daarom ook altijd verloochening van Gods genade.

Maar in hen die de bovengenoemde solidariteit tussen kerk en wereld verstaan en er dus ernst mee maken, zullen twee dingen geschieden: In de eerste plaats zullen zij de antithese, de echte, tussen kerk en wereld

steeds scherper gaan zien. En tegelijk zullen zij met een zeer diep mededogen zich tot die wereld wenden waar hun ook maar de mogelijkheid daartoe gegeven wordt om voor haar met woorden en vooral met daden te getuigen van de grote genade die hun is geschonken en die Christus naar heel de wereld wil laten uitgaan.

Het kennen van de bovengenoemde solidariteit van kerk en wereld en van het wonder der genade dringt daartoe met onweerstaanbare kracht.

C. V.

De zin van de Sabbat

V.

Antwoord aan Ds Francke

De sabbat dus een Mozaïsche instelling.

Maar, zo zou nu opgemerkt kunnen worden: in Ex. 20 : 11 wordt toch klaarblijkelijk teruggevoerd naar Gen. 2 : 2 en 3?

Wij stemmen dat toe. In onze vorige artikelen (no 4 en 5) hebben we pogen aan te geven wat daarvan de bedoeling was.

Vooreerst, dat de sabbat in herinnering moest houden bij Israël, bij de Kerk, het doen Gods, dat Hij in zes dagen de hemel en de aarde, de zee en al wat daarin is, gemaakt heeft en dat Hij op de zevende dag gerust heeft.

In verband hiermee hebben wij, zij het heel in het kort, er het pleit voor gevoerd de dagen van Gen. 1 op te vatten niet als menselijke dagen, als dagen van 24 uur, maar als dagen Gods, waarvan de duur door ons mensen niet is te berekenen.

We kunnen op deze zaak ook nu weer niet breed ingaan. Volgens een noot van de redactie van „De Reformatie” op art. 4 van coll. Francke, zijn er in dit blad nog artikelen over dit onderwerp te verwachten. Misschien geven die aanleiding om over deze zaak nog eens apart en uitvoeriger te handelen.

Wel willen we even wijzen op wat coll. Vonk schrijft in zijn reeds genoemd boek. Hij wil blijkbaar ook de scheppingsdagen als gewone menselijke dagen zien.¹⁾ Maar hij meent dan toch dat het onmogelijk is geweest, dat de schepping van het vee, wild gedierte, reptielen, van de mens, het passeren van de optocht der dieren voor Adams oog, het planten van de hof en de schepping van de vrouw konden plaats vinden in het tijdsbestek van een gewone menselijke dag. Hij wil daarom de schepping van de vrouw na de eerste zes scheppingsdagen laten plaats vinden.²⁾

Wij gaan daar nu niet uitvoerig op in. We noemen het alleen maar om te demonstreren, dat het blijkbaar nog niet zo eenvoudig is om de scheppingsdagen als gewone menselijke dagen te nemen.

Desniettemin wil coll. Francke er aan vast houden. De moeilijkheden, waarop ik wees, als we de zevende dag als een dag van 24 uur nemen, waren hem niet gebleken. Onderwijl antwoordt hij dan maar niet op mijn vraag, wat God dan op de achtste dag, ook van 24 uur, gedaan heeft. En naar dat antwoord was ik toch wel wat nieuwsgierig geweest.

Als ik nu coll. Vonk goed heb begrepen, zou die op zo'n vraag als ik formuleerde willen antwoorden: wel God is gewoon doorgegaan met scheppen. Hij heeft er immers bezwaar tegen het woord 'scheppen' alleen te reserveren voor Gods werk van Gen. 1 en heeft daarbij zelfs critiek op onze Catechismus, die in zondag 10 van Gods voorzienigheid spreekt.³⁾

Maar dit lijkt mij toch ook niet wel houdbaar. Wat moet dan de 7e dag geweest zijn? Niet meer dan een pauze in Gods scheppingswerk? Dit is m.i. moeilijk overeen te brengen met de bewoordingen van Gen. 2 : 3, dat God op de 7e dag gerust heeft van al het werk, dat Hij scheppende tot stand had gebracht; en met de bewoordingen van Ex. 20 : 11, dat de HERE in zes dagen de hemel en de aarde, de zee en al wat daarin is gemaakt heeft.⁴⁾

We menen daarom, dat het wel niet anders kan of de 7e dag is als een dag Gods te nemen, een dag van voor ons onbekende duur. We wezen er de vorige keer op, dat

ook Kuyper en Geesink de rust Gods langer laten duren dan een dag van 24 uur, hoewel ze de scheppingsdagen wel als dagen van 24 uur nemen. Ons lijkt dit niet consequent, maar dat laten we nu rusten.

Ik heb er ook op gewezen, dat in Gen. 2 : 3 geen einde van de 7e dag wordt genoemd. Coll. Francke acht dit niet belangrijk. Hij meent zelfs, dat mijn redeneermethode uitsluit, dat de 6 scheppingsdagen langer dan 24 uur hebben geduurd. Waarom, vraag ik. Het hangt er maar van af wat men onder avond en morgen verstaat.

Ook heeft hij zich afgevraagd: „Als nu de zgn. 6 scheppingsdagen van Gen. 1 geen dagen van 24 uur maar tijdperioden zijn geweest, hoe kan Ex. 20 : 11 voor het ritme der DAGEN VAN 24 UUR dan verwijzen naar PERIODEN (in Gen. 1)?”

Dit is een vraag, die ik niet begrijp. Waarom zou God niet kunnen verordenen, dat het telkens terugkerende 6 dagen werken en 1 dag rusten een gedurige herinnering moest zijn aan het grote werk Gods, die in dagen, waarvan de duur alleen aan Hem bekend is, de schepping heeft volbracht en daarna gerust?

Die 7e dag nu, de dag van Gods rust, heeft God geheiligd. Coll. Francke vraagt (in zijn 3e art.) heel nadrukkelijk: „AAN wie en DOOR wie moet die dag geheiligd worden?” Weer een vraag waar ik de zin niet van begrijp. We lezen immers duidelijk in de tekst, dat GOD die 7e dag zegende en heiligde. En wat dat betekende hebben we trachten duidelijk te maken in onze eerste artikelen (no 4). God sonderde die dag af van de andere dagen, het was een aparte dag, geen werkdag maar een rustdag, een dag van verkwikking en genieting. En dat in de eerste plaats voor God zelf. Vgl. Ex. 31 : 17. Maar vervolgens ook voor de mens. De mens mocht de rust Gods ingaan en aanstonds genieten van het schone scheppingswerk, dat God tot stand had gebracht. De mens hoefde niet te worstelen om zich een levensbestaan te verschaffen. Dat bestaan was er en het was een goed bestaan ook. De HERE had alles voor hem klaar gemaakt. Zo genoot de mens de zegen, waarmee God de zevende dag gezegend had.

Israëls sabbat moest die schone tijd in herinnering terugroepen.

Maar ook voorts, hoe door de zondeval aan die schone tijd een eind gekomen was.

Wij hebben er op gewezen, dat met de zondeval een eind gekomen is aan Gods rust, dat God nu weer werkt, altijd werkt. (Joh. 5 : 17). Zie wat we hierover schreven. En ook, dat er een eind gekomen was aan de menselijke rust. Voortaan moest de mens wel vechten voor zijn bestaan, in het zweet zijns aanschijns zijn brood eten. (Gen. 3 : 17—19).

Tegen deze voorstelling van zaken heeft coll. Francke nogal wat bezwaren. Bezwaren echter, waar ik moeilijk het gewicht van kan aanvoelen. Hij vraagt: „Is het kenmerkende van de rust voor de mens nu (nu Christus gekomen is, zo bedoelt hij waarschijnlijk, H. V.) de afwezigheid van zwoegen en ploeteren in het werken? Dat zegt coll. V. immers duidelijk”.

Ik zou wel eens willen weten waar ik dat gezegd heb. Wel heb ik gesteld, zoals coll. Francke heeft opgemerkt, dat in Christus' opstanding in beginsel de rust Gods weer is aangebracht. Maar dat houdt toch niet in, dat wij al algeheel die rust genieten? Wij vangen in dit leven de eeuwige sabbat pas aan. Zoals wij ook wel stellen, dat wij in Christus de verlossing onzer zonden hebben,

maar daarmee niet beweren, dat wij nu al geheel vrij zijn van de zonde, geen zondige mensen meer zijn, die met de zonde hebben te worstelen en telkens om vergeving te vragen. Zo blijft er ook voor ons vandaag nog wel dat zwoegen en ploeteren in ons werken.

En zoals de gelovigen van de oude bedeling ook al de vergeving hunner zonden konden ontvangen op grond van het nog te brengen offer van Christus — ik ben niet in de fundamentele fout gevallen, dat te ontkennen, zoals coll. Francke onbegrijpelijkermijns meent — zo konden ook zij al de eeuwige sabbat in dit leven aanvangen. Zij deden dat als zij getrouw hun wekelijkse sabbat hielden. Maar dit neemt niet weg, dat de rust Gods pas is aangebracht door Christus, door zijn lijden, sterven en opstanding.⁵⁾

Dit aanbrenge van de rust door Christus werd het volk Israël schaduwwachtig voorgesteld in de sabbat en de hun opgelegde sabbatsrust.

Want dat was tenslotte ook met name de bedoeling van de sabbat, dat die zou heenwijzen naar de komende rust Gods, die aangebracht zou worden door Christus en waarin ook de verlost mens mocht delen, de rust van het herstelde werk Gods.

De sabbat is eschatologisch. In dit verband verwezen ook wij naar het boek van Prof. Schilder „Wat is de hemel?” Hier met recht o.i., want hier steunt zijn betoog op Schriftgevegens.

De sabbat, zo zouden we dus willen handhaven, is geen natuurverordening, geen scheppingsinzetting, maar een heilsverordening, genadewerk. De sabbat is teken en zegel van de komende rust, van de komende verlossing.

Wij hebben er op gewezen, dat zo ook de moeilijkheid wegvalt, dat wij in Deut. 5 : 15 een andere motivering vinden voor het sabbatsgebod. Zakelijk is er geen verschil met Ex. 20 : 11. In beide plaatsen wordt tenslotte het sabbatsgebod gemotiveerd door Gods heilshandelen. Het heilswerk Gods, dat wil de sabbat de mens op het hart binden.

Zo wordt het ook begrijpelijk, naar we schreven, dat de Kerk van het N.T. haar rustdag heeft gesteld op de eerste dag der week, de dag van Christus' opstanding. Met die opstanding werd immers vervuld wat de sabbat afschaduwde. De zin van de sabbat ligt voor de Kerk van het N.T. in het gelovig zien op Christus en zijn volbracht heilswerk, in het luisteren naar zijn Evangelie.

Roodeschool.

H. Venema.

1) De Voorzeide Leer Ia, blz. 97. Tenminste als zulke dagen waren ze in het scheppingsverhaal bedoeld. Het is mogelijk — althans zo heb ik coll. Vonk begrepen — dat ze in werkelijkheid wel wat anders waren. Vgl. blz. 98 e.v.

2) Blz 102 e.v. We begrijpen niet goed, waarom coll. Vonk deze uitweg moest zoeken. Als immers in werkelijkheid de scheppingsdagen wel eens wat anders hadden kunnen zijn dan gewone menselijke dagen, dan verviel toch de moeilijkheid?

3) Blz. 76 e.v.

4) Ook zijn beroep (blz. 77) op Ps. 51 : 12, Jes. 45 : 7, 65 : 17, 18, Jer. 31 : 22, Amos 4 : 13 gaat m.i. niet op. Op die plaatsen wordt naar mijn mening gesproken van Gods herscheppingswerk. (De woorden van Amos 4 „die de bergen formeert en de wind schept”, hoeven we niet op te vatten, dat ze aangeven, dat God nog bezig is bergen en winden te scheppen in de trant van Gen. 1; ze wijzen er alleen op, dat Hij er de Schepper van is en dat Hij ze beheerst). En zeker, na de zondeval is God weer met scheppen begonnen. Toen kwam, naar wij betoogd hebben, een eind aan zijn rust. Toen is God weer begonnen te werken, heeft Hij zijn herscheppingswerk ter hand genomen.

5) Coll. Francke verwijst ook nog naar teksten uit het O.T., waarin sprake is van Gods rust, bijv. Ps 132 : 8, 14; 2 Kron. 6 : 41. Maar hoe deze teksten een instantie kunnen zijn tegen wat ik betoogde, is mij een raadsel. Wij lezen in Ps 132 : 8 „Sta op, HERE, naar uw rustplaats, Gij en de ark uwer sterkte”. Het gaat hier over Gods rust in zijn tempel of tabernakel, een afschaduwing van de rust Gods bewerkt in Christus. Vgl. voorts de K.V. van Noordt zij op 2 Kron. 6 : 41.

Ook vraagt coll. Francke of, als de sabbat alleen schaduw is van de toekomstige verlossing, er dan geen dringende reden geweest was de sabbat direct na de zondeval in te stellen. Men zou met evenveel recht of onrecht kunnen vragen of dan niet al de Mozaïsche instellingen direct na de zondeval hadden moeten worden gegeven.

Weer aan de slag met het gewone werk

De vacaties zijn voor de meeste mensen weer voorbij. Er zullen weinigen onder ons zijn, die geen vakantie hebben gehad. Vroeger was dat heel gewoon. Ik heb mensen gekend — een enkele is er nog wel — die alleen de zondagen vrij hadden en de feestdagen, met een enkele trouw- of rouwdag in de naaste familiekring. Maar verder was men het ganse jaar in touw van de morgen tot de avond. Tot aan hun zeventigste jaar soms. Ik noem dit niet omdat dit zo ideaal was. We hoeven die tijd niet terug te wensen. Wat trouwens niet veel zou helpen. Maar wel om het besef levendig te houden, dat wij veel voorrechten genieten, die onze voorgelachten niet kenden. We mogen daar wel dankbaar voor zijn.

Maar nu is het dan weer werken geblazen. Prachtig als we taak en werk hebben in ons leven. Werken is niet alleen gezond, maar ook een zegen. Ofschoon de zonde hier ook veel bederft en de gevolgen van de vloek hier ook zichtbaar worden. Toch zien de gelovigen arbeid als een zegen en is het ellende als iemand door ziekte of invaliditeit geen arbeid kan verrichten.

Over de arbeid zou ik een enkel woord willen zeggen. We leven in een jachtige tijd. Algemeen is de klacht dat de rust uit het leven weg is. Ook uit de arbeid. Waarschijnlijk hebben de meeste mensen geen last van overwerken, maar een deel toch wel. Vooral zij, die een verantwoordelijke taak hebben. Het belangrijkste werk komt gewoonlijk op enkele mensen aan. Zij kunnen veel, maar doen meestal nog een beetje meer dan ze eigenlijk aan kunnen. Een zaakje wordt een zaak en een zaak een fabriek en een fabriek een onderneming. En eer men het weet heeft men te veel hooi op de vork genomen en raakt men op de rand van overspanning of er over heen.

Ik las voor enige tijd een aardig verhaal, ik meen in Elsevier, dat ik u niet wil onthouden. Daar was ergens in Amerika een auto-fabriekje, waarvan de naam mij is ontschoten. Daar werden zegge en schrijve 5 auto's per dag afgeleverd. Het fabrieksgebouw zag er niet groots uit. De naam was niet wereldberoemd. Reclame werd er niet gemaakt. Maar de 5 auto's gingen grif van de hand. Met de afzet had men niet de minste moeite. En men werkte er met groot plezier. Aan de ondernemer werd gevraagd of hij niet aan uitbreiding dacht. Toen zei de man: We werken nu met groot plezier. We hebben een staf, die te overzien is en die prettig samenwerken kan. Het aantal arbeiders is nog zo, dat wij hen kennen. De financiën baren ons geen zorg. We werken met groot genoegen en hebben een goed bestaan. Waarom zullen we dat eigenlijk veranderen? We konden misschien wel uitbreiden tot 100 wagens per dag. Maar denk u eens in wat een soesa daaraan verbonden is. We krijgen een staf, die niet te overzien is en moeilijk persoonlijk kan samenwerken. De arbeiders worden nummers. Financiële steken we ons dik in de zorgen. Het wordt een gejaag en gejakker met de kans, dat heel de zaak ons boven het hoofd groeit. Neen we laten het maar bij 5 per dag en bij het plezierige werken, dat we nu doen. Het verhaal heb ik op eigen manier verteld, maar zo was het wel ongeveer.

Er zal tegen deze opvatting wel heel wat in te brengen zijn door deskundigen. De één zal spreken van gebrek aan energie, een ander van gebrek aan verantwoordelijkheid tegenover de maatschappij, een derde zal beweren dat een zaak vooruit moet gaan en dat hij anders tot verdwijnen gedoemd is. Mogelijk is er nog veel meer van te zeggen. Ondanks dat alles moet ik zeggen, dat ik wel sympathie voor deze opvatting heb. Het is wat waard een beetje met plezier te werken en niet te veel sousa op de hals te halen en niet te jagen naar grootse dingen. Ik zou tegen kleine en grote ondernemers willen zeggen: Denkt er om, dat gij met plezier kunt blijven werken. Veel werk wordt al zuchtend gedaan als ik het wel heb. Men klaagt steen en been, dat men het te druk heeft en nergens tijd voor heeft en van het een op het ander vliegen moet. Ik geloof, dat de HERE ons wel plezier in het werk gunt. En dat Hij van niemand van ons vraagt zich te overspannen en te overwerken. Het is een kunst denk ik om ongeveer te weten waar de grenzen van onze mogelijkheden liggen. Daar al te veel onder

te blijven bevredigt niet en is niet goed. Maar daar over heen te gaan is ook niet best. God geve ons allen wijsheid om onze arbeid zo te schikken, dat we het aan kunnen en met genoegen ons werk verrichten.

Dat geldt ook van het zogenaamd kerkelijke werk. Wat is dat eigenlijk? Er zijn mensen, die daarbij in de eerste plaats denken aan vergaderingen en conferenties en allerlei acties, die in min of meer verwijderd verband met de kerk staan. Het komt voor, dat men in een kerkgemeenschap zucht en klaagt over verschraving van het „geestelijke” leven. En dat men zich dan troost met het feit, dat er op verschillend gebied toch wel grote dingen gebeuren. Er zijn bijv. miljoenen bijeen gebracht voor kerkbouw. Allerlei acties op gebied van zending en evangelisatie of op sociaal terrein worden groot en groter, totdat ze zeer groot geworden zijn. Dat noemt men dan kerk-werk.

Ik wil niet ontkennen, dat dit alles betekenis heeft. Maar ik geloof niet, dat dit het eigenlijke werk is, dat de kerk heeft te verrichten. Bij kerk denk ik dan niet aan een bepaalde organisatie of een zeker verband, maar aan het geheel der Christgelovigen, die hun zaligheid en leven buiten zichzelf in Christus zoeken. Alle gelovigen hebben een taak. Ik denk aan vraag en antwoord 55 van de Heid. Catechismus: „Wat verstaat gij door de gemeenschap der heiligen? Eerst, dat de gelovigen allen en een iegelijk, als lidmaten aan de Here Christus en al zijn schatten en gaven gemeenschap hebben. Ten andere, dat elk zich moet schuldig weten, zijn gaven ten nutte en ter zaligheid der andere lidmaten gewillig en met vreugde aan te wenden”. Dat kan ook in verenigingsverband gebeuren. Daartoe kunnen jeugdverenigingen dienen en vergaderingen van mannen en vrouwen. Maar voorop moet gaan, dat men zijn gaven en krachten besteedt in de gewone, natuurlijke levensverbanden. We zijn niet klaar met inleidingen en opstellen en besprekingen op een vergadering. Maar het voornaamste is, dat we ons als christenen openbaren in het gewone, dagelijkse leven. Daarmee kleiner ik het werk van allerlei verenigingen niet. Ik hoop bijv. dat zoveel mogelijk jongens en meisjes lid van een jeugdvereniging zijn. Maar ik meen ook, dat het werk daar er op gericht moet wezen om de leden te vormen tot vrome christenen en christinnen, vooral met het oog op de praktijk van het gewone leven. Het moet er op gericht zijn, dat zij zich in hun omgeving voor het Evangelie niet schamen. Wat er op de vereniging of vergadering verhandeld wordt, hoe daar gesproken en gedebatteerd wordt, hoort of ziet de wereld niet. Maar ze ziet wel hoe de jongens en meisjes zich van maandagmorgen tot vrijdagavond gedragen op het kantoor of in de fabriek of waar ze hun werk mogen hebben. En dat geldt van alle verenigingen. Iemand kan lid zijn van een vakvereniging van het zuiverste water om zo te zeggen, terwijl hij zich op zijn werk zeer onchristelijk gedraagt. Het schijnt in deze tijd met allerlei verenigingswerk niet recht te willen. Dat verschijnsel beperkt zich niet tot onze kring. Waaraan dat precies ligt weet ik niet. Maar wel weet ik, dat de HERE wil, dat we met of zonder vereniging of organisatie, als vrome christenen zullen wandelen temidden van een „krom en verdraaid” geslacht. De wereld hoort geen preken, maar ze ziet wel hoe de leden van de kerk zich in haar midden gedragen. Ze komt niet op een vergadering van C.N.V. of G.M.V. of G.P.V. of A.R., maar ze merkt wel of wij in woord en daad ernst maken met een leven naar het Evangelie of niet. Mij komt voor de geest een woord van Paulus: „Behartigt het goede voor alle mensen”. Wellicht is de vertaling van Luther beter: „Behartigt wat betamelijk is voor het oog van alle mensen”. Rom. 12: 17. We kunnen ook wel vertalen: Zorgt er voor dat de mensen iets goeds van u zien of ontdekken. Het werk op de verenigingen, dat weer begint, moet daarop gericht zijn, dat de leden de HERE meer en meer kennen, maar dan ook dat zij het leven zo schikken en richten, dat anderen voor Christus worden gewonnen.

Dat geldt ook van de catechisaties, die weer beginnen naar ik hoop. In mijn jeugd was dat om deze tijd van het jaar niet het geval. We begonnen na Dankdag als ik het wel heb en

met Biddag was het weer afgelopen. We waren er nauwelijks in of we waren er ook weer uit. In dat opzicht is er wel wat verbeterd. Ik hoop, dat er ook in de manier waarop catechisatie wordt gegeven wat verbeterd is. Ik herinner mij niet veel van wat ik daar precies heb opgedaan. In elk geval dit, dat ik de catechismus daar uit het hoofd heb geleerd en dat lijkt me altijd nog een goed ding. Wellicht met uitzondering van enkele zeer lange en moeilijke antwoorden. Maar wat ons daar naar aanleiding van de catechismus geleerd werd was misschien wel goed, maar voor ons niet geschikt. Het was dogmatiek in verdunde vorm. Zeer dor en zeer droog en weinig bevattelijk voor jonge mensen. En de Schrift bleef er veelal buiten. Dat was niet zo mooi. Maar een andere zaak was in mijn jeugd over het algemeen wel goed: Er werd geregeld, van week tot week, gecatechiseerd. En we gingen er ook geregeld heen. We moesten het eens in ons hoofd halen niet naar de catechisatie te gaan! Daar kwam niets van in, dat hoorde zo. Nu weet ik wel dat we niet zoveel ditjes en datjes hadden als men tegenwoordig heeft en dat de catechisatie voor sommigen mee een avond was, dat men in stad of dorp kwam. Maar die regel was toch wel goed en ik zou willen zeggen: Zo houden. De catechisatie moet niet om dit of dat worden uitgesteld, zoals sommige catecheten wel eens de gewoonte hadden of hebben. Het moeten al zeer belangrijke zaken zijn als daarom de catechisatie moet over gaan. Bij het onderwijs is regelmaat van zeer groot belang. En ook de catechisanten moeten al zeer dringende en belangrijke bezigheden hebben, als ze de catechisatie verzuimen. Deze moet tot hun gewone werk behoren.

Ook de arbeid van de herders wordt na de vacaties weer intensiever, dan in de zomertijd. Dat moge niet overal zo zijn, in het algemeen is dat toch wel zo. Ik denk daarbij niet alleen aan de predikanten, maar ook aan de ouderlingen. Zij hebben samen opzicht over de kudde. Zij moeten de schapen kennen als het goed is. Zij moeten op de hoogte zijn met de zonden, noden, zorgen enz. van de leden der gemeente. Voor de meeste gemeenten zal dit niet moeilijk zijn, daar zij klein in getal zijn. Maar voor anderen schijnt het niet zo gemakkelijk te zijn. Ik zou er voor willen pleiten, dat er geregeld huisbezoek wordt gedaan en dat niet alleen door ouderlingen, maar ook door de predikanten. Over de manier waarop dat gebeuren moet zou veel te zeggen zijn. Het was mogelijk goed als daarover eens werd geschreven, zoals daar op de predikanten-conferentie over gesproken is. Maar dáár wil ik het nu niet over hebben. Wel over de noodzakelijkheid, dat de dienaars des Woords de leden der gemeente kennen. Wat mij betreft, ik heb bij huisbezoek vaak stof voor een preek opgedaan. Soms gebeurde het wel, dat ik een tekst, die ik reeds gekozen had, liet schieten voor een andere in verband met wat ik tegengekomen was bij een huisbezoek. Er wordt veel over predikanten geklaagd en vaak ten onrechte. Men klaagt geen ziekenbezoek gehad te hebben, terwijl de goede dominee niet eens wist, dat de betrokkene ziek was. Men ziet hem graag bij allerlei recepties enz., terwijl hij daar toch eigenlijk niets te doen of te maken heeft. Maar daarmee zijn alle klachten niet ongegrond.

Het is jaren geleden, dat ik eens het volgende hoorde. Voor de waarheid sta ik in. In een grote stad was een dominee die jubileerde. Hij was daar 25 jaar geweest. Het jubileum zou worden gevierd en er moest een cadeau komen. Een familielid van mij ging daarvoor ook op stap. Zij moest toevallig in een gezin wezen, voor ziekenhulp als ik het wel heb. En meteen sprak zij ook over het jubileum. Toen zei de man: „Laat me niet lachen. Als ik straks dood kom te leggen dan zal hij voor de begrafenis wel komen. En dan kan hij mij niet eens, want hij is hier nooit binnen de deur geweest”. Ik laat nu daar of hier schuld was of niet, maar dat zo iets een misstand is, daar zullen we het wel over eens zijn. Dat zo iets nog niet zou kunnen voorkomen zou ik niet durven zeggen. Dát reken ik nu tot het gewone werk, dat de herders hun schapen aan de huizen leren kennen. Dat moet dunkt mij vóórgaan, vóór ander werk, dat minder gewoon is. Het is m.i. niet best als vele leden hun dominee alleen op de preekstoel zien.

Hiermee stop ik voor deze keer. Mogelijk volgende week nog iets. H. J. Jager.

Was de opstand in 1572 wel een opstand

(Bij het vijftienvigjarig hoogleraarschap van P. Geyl)

I

Op 17 februari 1936 inaugureerde aan de Rijksuniversiteit te Utrecht als hoogleraar in de vaderlandse geschiedenis prof. dr P. Geyl met een oratie „Vaderlandse Gemeenschap in Historisch Perspectief”. Destijds heb ik in „De Reformatie” en in het „Geref. Gezinsblad” aandacht voor deze historicus gevraagd. Ik zag thans met genoegen, dat ook drs G. Puchinger in „De Rotterdammer” op het belang van de kennismaking van zijn geschriften wees en bijzondere aandacht aan dit jubileum schonk. En inderdaad is kennismaking van Geyls geschriften voor ons gereformeerden belangrijk. Niet, omdat hij één der onzen is, maar wel omdat zijn geschriften dringen tot hernieuwde toetsing van de gereformeerde geschiedschrijving. Geyl is een boeiende figuur. Het lezen van zijn geschriften is op zichzelf reeds een genot.

Er zijn twee punten in zijn oeuvre, die m.i. voor ons vooral belangrijk zijn. In de eerste plaats wijzen we op zijn grote werk „Geschiedenis van de Nederlandse Stam”. Daarmede is hij nu tot 1798 gevorderd. Geyl publiceerde dit werk met grote onderbrekingen. Tussen 1937 en 1959, toen het laatste deel verscheen, lag het werk stil. Maar in die tussentijd liet de auteur zich niet onbetuigd. Er verschenen van zijn hand tal van essays en korte studies, die in 1958 als „Studies en Strijdschriften”, een hoogst interessant boek, gebundeld het licht zagen. In zijn grote werk nu ontwikkelde Geyl een geheel nieuwe conceptie van geschiedschrijving. Terwijl onze grote historici uit de vorige eeuw, mannen als Groen, Fruin, Bakhuizen en anderen zich vooral beperkten tot de beschrijving van de noord-nederlandse geschiedenis, tracht Geyl tot een groot-nederlandse geschiedschrijving te komen. Zijn conceptie is, dat de scheuring van Noord en Zuid een toevallige is. De grote rivieren vormden voor de opmars van Parma een onoverkomelijke belemmering en stelden Maurits en Oldenbarneveldt in staat de opstand in het Noorden te localiseren. Maar de nederlandse stam (niet de nederlandse staat!) bleef niet tot het Noorden beperkt en vandaar, dat Geyl het Zuiden bewust in zijn conceptie betreft. Hij is daarmee in congruentie met de roomse historie-beschrijving en heeft de geest van de tijd - Benelux - mee. Een en ander hangt ook samen met zijn verbondenheid aan de vlaamse beweging voor de oorlog.

Er is echter nog een tweede punt in zijn wijze van werken, die zijn geschriften vaak boeiend maken. Geyl heeft een scherp oog voor de menselijke factor in de geschiedenis. Wie het laatste deel van zijn grote werk, dat over het patriotisme en de verwarde jaren na 1795 handelt, bestudeert, wordt daardoor vaak gefascineerd. Het stelt hem in staat een geheel eigen visie op de wonderlijke partijtwisten onder de hervormers van de staat na 1795 te geven. In zijn dissertatie wees Geyl al op het belang van deze factor: „Want mag de geschiedenis er niet eens aan herinnerd worden, dat haar abstracties abstracties zijn en haar materiaal, haar conventies, haar factoren menschen?”

***

Ook Geyls levensgang is boeiend. Hij vertelt daar iets van in zijn „Terugblik”, die opgenomen is in „Studies en Strijdschriften”, een soort van autobiografie dus. Hij geeft daarin ook zijn visie op zijn eigen werk. Geschiedenis is geen inventarisatie van „dode mensen en dode dingen, maar een sleutel tot het leven, zoals ook de literatuur een sleutel tot het leven is”.¹⁾ De geschiedenis neemt afstand tot het leven en beschrijft het vanuit die afstand. Dat is haar waarde voor het werkelijke leven in eigen tijd.

Na zijn studie te Leiden was Geyl enige jaren leraar aan het Gymnasium te Schiedam en daarna correspondent voor de Nieuwe Rotterdamse Courant te Londen. In 1914 werd hij hoogleraar aan de universiteit van Londen in de nederlandse geschiedenis. Hij gebruikte deze positie o.a. voor grondige bestudering van de archieven van het foreign office en schreef met behulp daarvan zijn boeken over de relaties tussen het Huis van

Oranje en het Huis Stuart. Daarnaast was hij sinds 1911 betrokken in de opkomende vlaamse beweging en nam daaraan een levendig aandeel. In de tijd tussen de beide wereldoorlogen werd hij zelfs enige malen België uitgezet ter gelegenheid van het vervullen van spreekbeurten voor deze beweging. Hij zegt, dat hij van de deelneming aan deze beweging veel heeft geleerd. Wat hij daarover schrijft is ontdekkend voor ieder, die zich in dergelijke bewegingen begeeft: „Zo heb ik geleerd van mijn deelneming aan een nationalistische beweging, van de onderlinge twisten en intrigues, van het enthousiasme, dat fanatisme kon worden, van de matiging die tot slapheid verviel, van de ontsparingen en blijvende resultaten”.²⁾

In 1935 kwam er een keerpunt in zijn leven. In dat jaar kwam er te Utrecht, door het aftreden van G. W. Kernkamp, een vacature. Geyl had vanuit Londen zijn oog op deze vacante hoogleraarsplaats geslagen. Maar de zaken stonden voor hem niet gunstig. Hij had heel wat vaderlandse historici in hun reputatie aangetast en nimmer in zijn kritiek een blad voor de mond genomen. Mannen als Blok en Kalff, Colenbrander en Japikse, Huizinga en Brugmans had hij niet ontzien. Hoewel hij in zijn „Terugblik” daarover geen mededelingen doet, blijkt uit het artikel van Puchinger, dat Colijn tenslotte bij zijn benoeming de doorslag gaf. Men vreesde voor het verbonden zijn van de twee „conspiratoren” Gerretson en Geyl aan de utrechtse universiteit. In ieder geval: na 22 londense jaren kwam Geyl in het vaderland terug.

In de oorlog werd Geyl al spoedig door de Duitsers geïnterneerd, „weil seine Gesamteinstellung keine Gewähr für eine loyale Mitarbeit bietet”. Op de een of andere manier was hij na de oorlog toch nog verdacht, vermoedelijk vanwege zijn diëtse activiteiten. Hij schrijft daarover zelf, heel geestig: „In mei 1945 beschouwde ik mij hersteld, en de collega's evenzeer natuurlijk. Maar pas in September kwam een K.B. af, waarin mij werd meegedeeld dat ik hersteld was; ook hier werd een grond aangeduid, nl.: dat niets gebleken was „van ontrouw jegens Hare Majesteit de Koningin of het Koninkrijk der Nederlanden”. „Het trof mij” — aldus Geyl — „als nu niet bepaald een gelukkige vorm”.³⁾

In de jaren tussen de beide oorlogen was in België door de grote taalwetten een zekere bevrediging van het vlaamse volk bereikt. Dat bracht ook verandering in de positie van de vlaamse beweging. Geyl werd nu lid van een Beneluxcommissie voor culturele samenwerking tussen Noord en Zuid. Toen deze commissie tien jaar bestond werd hij zelfs benoemd tot Kommandeur in de Kroonorde van België. De dingen kunnen soms wonderlijk lopen in iemands leven! Geyls vlaamse vrienden hadden wel oog voor de ironie van het geval. „Wie had dat vijftienvig of dertig jaar geleden kunnen denken!” meesmuilden zij. Waarop ik enkel maar zeggen kon: „Ja, België is wél veranderd!” De gedachte dat ook ikzelf veranderd was, stak wel even in mij op en maakte mij ietwat verlegen”.⁴⁾ Al met al: vooral de jaren na de tweede wereldoorlog brachten Geyl eindelijk de door hemzelf ook fel begeerde erkenning als historicus van de zijde van het grote publiek niet alleen, maar ook van die van de vakgenoten. Geyl behoorde, aldus Puchinger, tot de mensen, „die zich hun succes hebben moeten veroveren op de tegenslagen in eigen leven”. Hij kon echter negatie en tegenstand overwinnen, „omdat hij iets te bieden had”. Zo zag Geyl kans na de oorlog zich een geheel nieuwe reputatie op te bouwen. Hij geniet daar kennelijk zelf van.

***

Wat bedoelen wij nu met de titel van dit opstel? Ik moge daarvoor verwijzen naar een stelling (de vijftienvigste) die ik bij mijn dissertatie voegde. Ze luidde: „Ten onrechte typeert P. Geyl de opstand in 1572 als „de onderwerping van Holland door de Watergeuzen”. Ik verwees daarbij naar „Studies en Strijdschriften”, blz. 11, een plaats uit het essay „Godsdienst en Nationaliteit in de Nederlanden”. Daarin betoogt Geyl, dat het calvinisme eerst langzamerhand zijn stempel op de noord-nederlandse nationaliteit zette. Het wón, omdat het een fervente partij was, onverzoenlijk tegenover Spanje. Geyl vergelijkt

die calvinisten uit het eerste uur — het is een weinig vleiende vergelijking — met de fascisten in Italië. Het opstel is dan ook uit 1937. In dit verband tekent Geyl nu de „opmars” van het calvinisme: „De eerste grote overwinning van het Calvinisme was de onderwerping van Holland in 1572 door de Watergeuzen geweest; de volgende de afsluiting van de Unie van Utrecht in de geest van Jan van Nassau in plaats van in die van Willem van Oranje; de derde eindelijk kwam, toen Oldenbarneveldt, de voortzetter van Willem van Oranje's traditie, ten val werd gebracht”.⁵⁾ Vanuit deze visie ziet Geyl nu het calvinisme als een „scheurmakende kracht van onweerstaanbare macht in het geheel van de Nederlanden; en evenzo als een voorname bindende kracht voor de 16e en 17e eeuwse Noord-Nederlandse staat”.⁶⁾ In een later opstel zegt Geyl opnieuw, „dat de omkeer in Holland en Zeeland teweeggebracht werd door de ingevallen Watergeuzen en dat die in de nieuwe staat van zaken de enige gewapende macht in het land vormden”.⁷⁾

Later heeft Geyl echter een correctie op deze voorstelling toegepast. In een veel recenter opstel, uit 1955, verklaart hij, dat het „karakter van verovering door de Watergeuzen aan de gebeurtenissen in Holland en Zeeland in 1572 minstens zozeer eigen was als dat van volksopstand”.⁸⁾ In zijn onlangs verschenen „Nederlandse Figuren I” formuleerde Geyl het zo: de omwenteling in 1572 is tot stand gebracht „door een klein groepje Geuzezinden binnen, in samenwerking met terugkerende ballingen van 1566—'67 buiten”.⁹⁾ Ook in dit essay fulmineert de auteur tegen de voorstelling van de „volksopstand” als vrucht van de „heldenmoed” der Hollanders en Zeeuwen.

Wij willen in dit artikel nu een poging doen aan te tonen, dat de opstand in 1572 niet alleen het gevolg was van de van buiten binnenvallende Watergeuzen en ballingen, maar dat het volk in de hollandse en zeeuwse steden er wel degelijk zélf bij betrokken was. Al stemmen wij Geyl toe, dat het niet allemaal zo massaal en roemrucht was als wel eens wordt voorgesteld. Zodoende brengt ons onderzoek ons bij de eerste maanden van ons onafhankelijke volksbestaan. Vandaar ook de titel van dit onderzoek: was de opstand in 1572 wel een opstand?

***

Om de gebeurtenissen in Holland en Zeeland in de zomermaanden van 1572 te begrijpen, is het nodig eerst op de voorgeschiedenis te letten. In 1568 was de eerste veldtocht van de Prins mislukt. Alva heerste sindsdien oppermachtig en de Prins had zich teruggetrokken op de Dillenburg. Al spoedig echter was hij weer betrokken bij de zaken van de Nederlanden. Achter de schermen bleef hij aan de bevrijding van de landen van herwaarts-over werken. Oranje moet een man van enorme zelfbeheersing geweest zijn. Ieder ander zou aan de gebeurtenissen van de jaren 1567 en 1568 te gronde gegaan zijn, Oranje niet. Spoedig is hij weer bezig het verzet in de Nederlanden te organiseren. Fruin heeft ons in een tweetal interessante opstellen naar aanleiding van de publicatie van de correspondentie van de Prins met Jacob van Wesenbeke, — tot Alva's komst pensionaris van de stad Antwerpen, — daar uitvoerig over ingelicht.

Van Wesenbeke onderhield namens de Prins contacten met belangrijke figuren uit de noordelijke Nederlanden als Adriaen van Swieten en Paulus Buys, die ook na de opstand in 1572 daar een belangrijke rol bleven spelen. Ook Jonker Dirk Sonoy was in deze activiteiten betrokken. Hij kreeg van de Prins een instructie om in het Noorden geld te verzamelen. In Middelburg staat op een oud poortje de latijnse spreuk „Moneta nervus belli”, d.w.z. het geld is de zenuw van de oorlog en indien iemand, dan heeft Oranje dat wel in die kritieke jaren 1568—1572 ervaren. Ook de acties van de Watergeuzen moesten mede tot dit doel dienen.

Het is in deze jaren opmerkelijk, hoe de Prins van de gebeurtenissen in 1568 geleerd heeft. Vóór hij weer met de Nederlanders in zee ging, wilde hij eerst zekerheid hebben. Hij was na het échec van 1568 bepaald niet optimistisch over hen.

„Ik kan niet verbergen”, schreef hij, „dat het mij grotelijks heeft mishaagd en geërgerd en bevreemd, dat de landen in het gemeen tot nu toe zo weinig ijver en moed hebben getoond om het slavenjuk,

dat hun wordt opgedrongen, af te weren, ter liefde van zichzelf en van hun kinderen na hen; en ik kan verzekeren, dat de voornaamsten van Duitsland zich evenzo verbaasd hebben, en het aan verregaande achteloosheid en kleinmoedigheid toeschrijven, dat een natie, van ouds boven alle andere vermaard om haar lust voor de vrijheid, waarvoor zij bekend stond de laatste druppel van haar bloed te willen plengen, thans zich zo weinig gelijk blijft en de middelen van tegenweer ongebruikt laat, die zij slechts zou behoeven aan te grijpen".¹⁰⁾

Toch waren er mannen, die ondanks de bezetting en tyrannie van Alva, in het geheim zich met de Prins verstonden over mogelijkheden tot afwerping van het spaanse juk. Het ook door Bor vermelde eendags bezoek van Paulus Buys, pensionaris van Leiden, aan de Prins is er een sprekend voorbeeld van. Helaas mislukten de plannen beraamd in 1570. Ze leidden tot niets. Alleen de heroïsche overval van het fort Loevestein door Herman de Ruyter bewaart er de herinnering aan. Toch blijkt uit de voorbereiding en de aanvankelijke uitvoering van deze plannen, dat er zelfs in die duistere jaren na 1568 mannen in de Nederlanden waren, zowel onder de adel als onder het volk, die bereid waren alles op het spel te zetten voor de bevrijding van de Nederlanden. Fruin oordeelt terecht: „Het zijn dan ook grotendeels dezelfde personen, die in 1570 tevergeefs beproefden hetgeen zij in 1572 nog eens ondernomen hebben, maar met zo geheel andere uitslag".¹¹⁾

Voor ons betoog is dit van belang. Er blijkt dus uit, dat er in de Nederlanden zelf mannen waren, die de opstand van 1572 hielpen voorbereiden. Deze werd beslist niet alleen van buitenaf tot stand gebracht. Ze had haar wortel en oorsprong in het benarde volk zelf.

***

Het jaar 1572 was voor de Nederlanden vol van verrassende en adembenemende gebeurtenissen. Successen en catastrophes wisselden elkaar voor beide partijen af. Voor Oranje zelf moet het wel uitermate spannend zijn geweest. Hij werd juist in die bewogen aprilmaand — de vierentwintigste — 39 jaar. Het begon met de val van Den Briel: 1 april 1572.

Den eersten dag van April
Verloor Duc' d'Alva sijnen Bril.

Zo vinden we bij Bor reeds het beroemde rijmvers in zijn oorspronkelijke vorm. Alva, aldus Bor, hoorde dat toen reeds „onder de borgeren hier en daar tot sijn spot aldus rijmen".¹²⁾

Bor, en Wagenaar vermoedelijk op Bors voorgang, beschrijven ons vooral uitvoerig het uitwaaieren van de opstand in de zee-steden: Vlissingen, Veere en Enkhuizen. Dat waren als het ware de eerste bruggehoofden, die Oranje in Holland en Zeeland ter beschikking kreeg. Bor, die zelf in 1572 13 jaar werd, heeft nog vele ooggetuigen kunnen raadplegen en verhaalt ons de gebeurtenissen uitvoerig en nauwkeurig en met kennelijk genoegen. Daarbij valt het — juist met het oog op het doel van dit artikel — op, hoe hij aan de „borgeren" zelf een groot aandeel in de gebeurtenissen toekent.

Op 9 april kwamen de uit het eiland van Voorne terugtrekkende spaanse soldaten voor de poorten van Rotterdam. Zij koelden hun woede over hun nederlaag voor Den Briel op de inwoners van deze stad.

Dese handeling — aldus Bor — gaf de borgers van de naburigheden een groot achterdenken, en baerden te groter en meerder haet tegen de Spangiarden: die van der Goude riepen overluid nu kostet ons bloed, dit zijn onse medelidmaten, huiden sy morgen wij, doch zijn door de Magistraet gestilt geworden.¹³⁾

Het was de gewone man, het volk achter de regenten, dat in deze maanden in beweging kwam: de schippers, de ambachtshui, de lagere adel. Ook in Vlissingen kwam het volk in actie. In de eerste dagen na de val van Den Briel kwamen er spaanse kwartiermakers om de komst van een spaans garnizoen voor te bereiden. Tussen de dorre kroniekmatige mededelingen van Bor door is het in actie komen van het volk duidelijk te zien:

Hierdoor quam eenig rumoer onder 't volk, sommige seiden datse in erger slavernije souden werden gebracht dan eenige Natien ter werelt, en datmense so met soldaten als mettet Casteel beswaren soude, datter geen stede in Nederland

also beswaert en soude wesen als zij-luiden".¹⁴⁾

Johan van Cuyk, Heer van Herpt, een partijganger van de Prins, mengt zich dagelijks onder de „borgerye by degene die hen docht dat tot veranderinge genegen waren". Andere partijgangers van de Prins stookten het vuurtje verder aan en Vlissingen koos de zijde van de opstand. Men haalde versterkingen uit Den Briel, ongeveer 200 man, „wesende meest borgeren van Rotterdam, Delft, Hage, en uit Den Briel gehaald sijnde by twee kapiteinen van de stad Vlissingen".

Van Vlissingen sloeg de opstand over naar Veere. Op 3 mei werd daar reeds een compagnie Geuzensoldaten binnengelaten, tegen de wil van de magistraat, maar zegt Bor: „met wil van de borgerije, die hen in wapenen begeben hadden". Het zo spoedig Geus worden van Vlissingen en Veere was voor de opstand van onberekenbaar grote betekenis. Oranje beheerste daardoor vanaf het begin de Schelde en was in staat de handel van de zuidelijke Nederlanden te blokkeren. Strategie als hij was, begon Oranje terstond Middelburg te belegeren, dat na een roemruchte verdediging door Mondragon in februari 1574 viel. De grote betekenis van Zeeland voor de eerste jaren van de opstand wordt vaak onderschat.

Wat Vlissingen en Veere in het eerste uur van de opstand in het Zuiden waren, was Enkhuizen in het Noorden. Het was de pistool op de borst van de grote koopstad Amsterdam. De opzet van het verhaal van Bor is hier hetzelfde als bij de vorige steden. Men heeft hem blijkbaar nog haarfijn kunnen vertellen, hoe het zich allemaal in die spannende maanden had toegedragen. Bor neemt opnieuw zijn uitgangspunt onder het volk. Het gebeurde, dat een zekere scheepskapitein Schuilenborg zijn brood hadde laten backen, by eenen Backer genaemt Jansz en so hy 't selve brood al eer hy geld gaf, wilde 't sloop doen brengen, eischte de Backer geld, Schuilenborg hierop gestoort zijnde, seide, het zijn al Geuzen en Schelmen die hier in de stad sijn, ik sweer haer het sal haer swaerder vergaen dan het die van Rotterdam vergaen is: daerop de Backer seide, ik hope dat God ons daer voor sal bewaren.

De lont was nu in het kruit. Het dreigement van Schuilenborg werd gehoord door alle de borgeren, dese seident voort en was terstont onder alle borgeren, sy swoeren elkander datse geen volk in de stad zouden laten komen, want het haerluider verderfense souden wesen.

Opnieuw grepen de partijgangers van de Prins hun kans.

Hiertoe holpen seer degene die in der stad de Prince heimelijk toegedaen waren, en al over twee jaren gehandelt hadden om volk van den Prince in te nemen.¹⁵⁾

Hier ligt dus ook het verband tussen de mislukte plannen van 1570 en wat er nu geschiedde. De toen gelegde contacten droegen nu vrucht. De medestanders van de Prins grepen thans moed en onder druk van de gebeurtenissen in het Zuiden verklaarde ook Enkhuizen zich voor de Prins. Het patroon van de gebeurtenissen is hier als elders. Bodan werden afgezonden naar de Geuzenvloot, die voor het Vlie lag. Sonoy, reeds in april door Oranje aangesteld als stadhouder voor het Noorderkwartier, wachtte in Bremen met spanning op de loop der gebeurtenissen en kreeg nu bericht van de opstand. Lumey zond uit Den Briel enkele Geuzenkapiteins als Cabeljauw, Ruichaver en Robol aan wie een dergelijk karwei wel toevertrouwd was. Op 28 mei zwoer de nieuwe magistraat de eed van trouw aan de Prins. Het is de moeite waard, die te vermelden. De opzet van de opstand in haar eerste uur komt er duidelijk in uit:

Zij zwoeren den Coninck van Spangien, den Prince van Orangien, en de stad van Enkhuizen gehou en getrou te zijn: Den Hertog van Alva met sijnen aenhang mitgaders den tienden en twintigsten penning en tyrannise Inquisitie te wederstaen, en een yder te onderhouden in vrijheid, ook des Stads oorbaer en welvaert van de gemeenten altijd aen te sien en te soecken, Weduwen, Wesen en miserabele personen, in rechtvaardige saken voor te staen en beschermen, sonder aenschouwinge der personen, secreten te helen, noch om giften, gaven of

magen begeerte eenig onrecht te doen...¹⁶⁾

Sonoy, die nacht en dag doorreisde om zijn post te bezetten, kwam op 2 juni binnen de stad. Het merkwaardige is, dat zijn commissiebrief door de Prins reeds op 20 april 1572 te Dillenburg getekend was. Er was toen in Enkhuizen nog geen spoor van opstand. Oranje had tijdig zijn maatregelen genomen.

(Wordt vervolgd)

R. H. Bremmer.

- 1) P. Geyl, *Studies en Strijdschriften*, Groningen, 1958, blz. 493.
- 2) *Idem*, blz. 495.
- 3) *Idem*, blz. 503.
- 4) *Idem*, blz. 505.
- 5) *Idem*, blz. 12.
- 6) *Idem*, blz. 15.
- 7) *Idem*, blz. 23.
- 8) *Idem*, blz. 37.
- 9) P. Geyl, *Nederlandse Figuren I*, A'dam/Antwerpen, 1960, blz. 9.
- 10) R. Fruin, *Opstellen over Willem van Oranje*, z.j. (aala-pocket), blz. 19.
- 11) *Idem*, blz. 60.
- 12) Pieter Bor, *Oorspronck enz.* VI, fol. 266.
- 13) *Bor*, VI, fol. 267.
- 14) *Idem*, fol. 267.
- 15) *Idem*, fol. 269.
- 16) *Idem*, fol. 272.

PERSSCHOUW

Antwoord op het artikel van Z. gepubliceerd in „Gereformeerd Gezinsblad" van 4 september.

Ds Visee zond voor de Persschouw het volgende antwoord in op het artikel van Z. te vinden in het Gereformeerd Gezinsblad van maandag j.l. We nemen het gaarne en met instemming op.

Antwoord aan de Heer A. Zijlstra.

Ds J. Waagmeester schreef in het kerkblad van de Gereformeerde kerk van Hasselt enkele maanden geleden een tweetal artikeltjes onder de titel 'Confessionalisme'. In de persrevue van het kerkblad voor Overijssel en Gelderland van 5 en van 19 augustus nam ik die over, voorzien van enkele opmerkingen. Prof. C. Veenhof nam op zijn beurt deze persrevue's over in Opbouw van 25 augustus.

Op maandag 4 september heeft broeder A. Zijlstra aan wat deze drie bladen deden aandacht gewijd.

En aan datgene, wat hij opmerkte in het Gereformeerd Gezinsblad mogen wij thans op onze beurt aandacht geven.

Persmanieren.

De heer Zijlstra beklagt zich over onze slechte persmanieren. Hij beroept zich daartoe op enkele artikelen over „onbeschaafd" verkeer in de pers, van de heer D. W. L. M(ilo) in Opbouw. Het is, dat tussen twee haakjes, met het persfatsoen van die D. W. L. M. ook niet zo best gesteld en hij krijgt zo in het voorbijgaan van de heer Z. dan ook een veeg uit de pan —, maar dat neemt niet weg dat er voor de heer Z. toch uit dat gemengd voer nog wel een graantje te pikken valt om op die manier de ene scribent in Opbouw tegen de ander uit te spelen. Hij citeert van de heer M. dat het tot goed persverkeer behoort aan iemand, die we in de pers bestrijden, een bewijsnummer te sturen. Dat eerst. En dat is niet gebeurd. Tenminste, niet door het Kerkblad voor O. en Geld., niet door Opbouw. Wél door ds Waagmeester. Nu dunkt ons dat de heer Z. tevreden kon zijn. Hij kende de inhoud van dat artikel. Of hij nu ook nog weer een 'bewijsnummer' van bladen moet ontvangen, die een hem reeds toegezonden artikel overnemen, daarover laat zich twisten. Maar we willen royaal zijn: dit artikel zal naar Groningen. We beloven op dit punt beterschap. Hetgeen ons des te gemakkelijker valt, omdat de medicijnmeester begonnen is zichzelf te genezen. Want ditmaal werd ons prompt naast ons abonnementsnummer een 'bewijsnummer' van het Gezinsblad toegestuurd. Voor de eerste keer. En wij weten dat anderen, door de heer Z. in zijn rubriek op de hak genomen, het in het verleden ook zonder 'bewijsnummer' moesten stellen. Op dat punt is er dus vooruitgang.

Een tweede graantje, dat de heer Z. uit Milo's artikel pikte, is dit: 'dat, als onze schrijvers aandachtig nagingen of hun publicaties hen ook met de strafrechter in aanraking zouden kunnen brengen, er minder geschreven zou worden'. En de heer Z. merkt zeer goedertieren, op: „Onze bestrijders kunnen, wat ons betreft, hierop gerust zijn". Dat is van de heer Z. tegenover ds Waagmeester, prof. Veenhof en mij allervriendelijkst: Géén strafprocedure! Het is ontroerend. Maar intussen heeft diezelfde grootmoedige mijnheer Zijlstra aan de lezers van het Gezinsblad maar gesuggereerd — zonder enige schijn van bewijs — dat deze drie heren als de heer Z.

dat wilde, door hem met reden voor de straf-rechter konden worden gebracht. Nu zeg ik voor mij op mijn beurt: Broeder Zijlstra, ga uw gang! Ik vrees zulk een aanklacht niet. Er zijn nog rechters in Nederland. En die zijn niet zo lichtgelovig als, althans naar uw oordeel, niet naar het mijne, de lezers van het Gezinsblad geacht worden te zijn. Die rechters vragen naar bewijzen voor uw kwade en slechte suggesties.

'Persoonlijk feit'.

De heer Z. heeft het vooral op schrijver dezen voorzien. Hij verklaart in de eerste plaats dat ds Visee „heel blij” was met „de heftige aanval” van ds Waagmeester. Nu, met dat artikel van ds W. was ik blij. Maar dat was geen aanval op de heer Z. Deze keert de rollen precies om. De heer Z. was al herhaaldelijk in de aanval tegen ds Telder en anderen. En toen heeft ds W., toen hij in zijn ijver toch wat al te wild begon te slaan, eenvoudig een slag gepareerd.

Er is een ernstiger feit.

Eind juni van dit jaar zond ik een knipsel uit een artikel van de heer Z. op voor de Persrevue. Na correspondentie met de redactie van het Gezinsblad verzocht ik echter de heer Boersma dat knipsel met mijn commentaar niet te plaatsen. Door een misverstand hield de heer Boersma echter niet deze, maar andere kopy terug, en het bedoelde stukje verscheen in het nummer van 8 juli. Het onheil was geschied. En was niet te achterhalen: „Als de slang gebeten heeft eer de bezwering geschied is, dan is er geen nuttigheid meer voor de allerwelsprekendste bezweerder”. De enige mogelijkheid was: het stukje terugnemen. Hetgeen geschiedde in het nummer van 15 juli. Wie nu op grootmoedigheid van broeder Z. rekenen mocht, komt bedrogen uit. Thans beschuldigt hij mij in een persoonlijk schrijven dat ik hem aan het publiek als een stille drinker heb voorgesteld. Daarop heb ik met opzet en welbewust niet geantwoord. Nu hij publiek op een desnoods publiek antwoord aandringt, kan hij het hebben. Broeder Z. moet zelf niet nalaten, wat hij van anderen eist: goed lezen. Ik heb n.l. niet geschreven dat de heer Z. naar cognac ruikt, maar dat de wijze, waarop hij soms broeders bejegt, zulks doet, zijn geestigheden. Als ik van eens 'geestig' mans humor heden. Als ik van eens 'geestigen' mans humor van die man gekarakteriseerde, maar niet verteld dat hij stamgast aan de bittertafel is. Intussen: dat stukje was en is teruggenomen. Niet omdat ik spijt had van die cognacopmerking.

Het alarm.

De heer Z. slaat alarm over de slechte bejegening door ds Waagmeester, ds Visee, prof. Veenhof. Hij gebruikt het door hem vaak gevolgde procédé: maak eerst je tegenstander belachelijk, teken een caricatuur, vertel dat deze mannen voor geleerd doorgaan of dat begeren en stel dan in het licht hoe grenzeloos dom zij zijn. Van ds Waagmeester heet het dat hij „een zeer geleerd betoog” in zijn kerkblad schreef. Na in het licht gesteld te hebben waarop de drie hun 'aanval' grondde: „Eerlijk gezegd: wij lazen dit met de grootstmogelijke verbazing. Hoe kunnen geleerde mannen tot zulk een enorme vergissing komen?” Even verder: „Nu wij te doen hebben met mensen van klassieke vorming, vragen wij ons af: hoe hebben zij ooit Grieks geleerd en gelezen zonder grote opmerksaamheid inzake de klemtoontekens, die toch ook leestekens zijn. Hoe hebben zij Latijn leren begrijpen zonder te denken aan de schikking der woorden en de betekenissen van de zinsbouw”. We mogen misschien even opmerken dat de heer Z. aan het einde van deze beide zinnen een punt deed plaatsen (.), waar beide malen een vraagteken(?) op zijn plaats geweest was in het nederlands. En dat hij voorts over de leestekens in de griekse taal, het doceren ervan en het leren onderscheiden ervan spreekt als een blinde over de kleuren. Hetgeen hem niet kwalijk te nemen is: hij bezocht noch een gymnasium, noch deed hij ooit staatsexamen. Hetgeen allerm minst erg is. Wij kennen niet-academisch gevormden, van wie we heel veel hebben geleerd en die vaak meer in hun mars hadden dan academici met titel en al. Als we namen zouden moeten noemen, waarom dan ook niet broeder Zijlstra? Maar het is voor ieder, academicus of niet, altijd zaak niet alles te zeggen wat men weet, maar wel alles te weten, wat men zegt. Intussen: we zijn dankbaar, dat de heer Z. ons een plaats heeft toegedacht onder „geleerde mannen”, „mensen van klassieke vorming”, „theologen”. Maar als de heer Z. dat — naar zijn gewoonte overigens — doet om weer eens gelegenheid te hebben (de psychologie van het geval laten we maar rusten!) aan te tonen hoe dom dergelijke lieden toch wel kunnen zijn, dan blijven we liever van die eer verschoond.

Maar deze methode van bestrijding is door en door werelds. In strijd met het negende gebod naar de uitlegging van Zondag 43 van de catechismus. En aan dat formulier van enigheid wil toch broeder Zijlstra gebonden zijn?

Het punt in quaestie.

Dat is het punt waar het om gaat. De heer Z. schreef daarover. En handelend over de binding aan de confessie merkte hij op: „het komt

en in de belijdenis en in een contract — de ondertekeningformule — op elk woord, op elke letter, op elk leesteken aan”.

Dat is de zaak.

Daarop ging ds Waagmeester in.

Niet om te betogen dat het in de confessie er niet op aankomt, dat zij een vaste, kerkelijk vaststaande tekst heeft. Dat is het fijne puntje niet. Hoewel daarover wel het een en ander zou op te merken zijn. Er zijn nu eenmaal, net als bij de handschriften der Heilige Schriften, diverse teksten van de Drie Formulieren van Enigheid. En over de binnen de Gereformeerde Kerken in Nederland geldende tekst, of, waar en vooral hoe deze is vastgesteld was ook nog wel wat te zeggen. Maar dat zou maar weer afleiden van het eigenlijke punt. En dat is niet of het wat de tekst van de belijdenis betreft ook aankomt op de woorden, de letters, de leestekens. Daarover is, voorzover mij bekend, geen geschil. Daarover zijn we het wel eens. En op dit punt doet de heer Z. ds Waagmeester, prof. C. Veenhof en mij, zacht gezegd, onrecht, door het voor te stellen, alsof het volgens ons Jan en alleman maar vrij zou staan woorden, letters, leestekens in die geschriften naar willekeur te behandelen. Als broeder Z. het zo aan ons kerkvolk voorstelt, dan doet hij kwaad. We willen aannemen, naar een echt oordeel der liefde, omdat hij hier niet wel onderscheidt.

Maar de zaak is of ik, de tekst van de confessie tot in de puntjes vaststaande, nu door mijn ondertekening aan de wijze van spreken van de belijdenis gebonden ben.

Bijvoorbeeld: of ik gebonden ben, op grond van art. 37 der Ned. Gel. Bel. te zeggen dat de goddelozen in hun opstanding 'onsterfelijk' zullen worden. Dat ontkenen ds Waagmeester. Dat ontkenen ik. Dat ontkenen prof. Veenhof. Op grond van het feit dat 'onsterfelijkheid' naar het spraakgebruik der Schrift een heil, een gave Gods voor de gelovigen is, het de dood voor eeuwig achter zich hebben. Dat kan men, als men zich precies uitdrukt, van de goddelozen niet zeggen. Zij bestaan wel na hun opstanding, als complete mensen, voort — en dat bedoelt de confessie te zeggen — maar onder Gods toorn, in de tweede dood.

Een tweede voorbeeld. Artikel IV van de N.G.B. somt de brief van de Hebreërs op onder de brieven van Paulus. Ten onrechte. Uit Hebreërs 2 : 3 blijkt duidelijk dat dit onjuist is. Ik moge in alle bescheidenheid broeder Z. verwijzen naar wat F. W. Grosheide in de K.V. der H.S. opmerkt in de Inleiding op zijn deeltje over de brief aan de Hebreërs § 1. En naar wat Prof. Dr. S. Greijdanus schreef in zijn „Bijzondere Canoniek” II, blz. 266: „We zullen daarom het beste doen met te blijven bij het zeggen van Origenes: wie de brief geschreven heeft, dat weet God, en het daarbij te laten”. Maar waarom plaatst de heer Z. nu al weer de hatelijke en denigrerende opmerking: „Ds Waagmeester vertelt, dat onze huidige predikanten de vaders zover in kennis overtreffen, dat zij de apostel Paulus de eer niet willen geven auteur van de brief aan de Hebreërs te zijn”? Zo iets heeft ds Waagmeester niet beweerd. Het is bekend dat reeds Calvijn openlijk uitsprak: „Uitgesloten lijkt mij aan te nemen dat Paulus de brief heeft vervaardigd” en reeds hij verwijst naar Hebreërs 2 : 3 in vergelijking met bijvoorbeeld Galaten 1 : 11v. En nu moet de heer Z. zich er niet uitdraaien door met een (in dit geval niet eens stringent) beroep op Petrus 2 : 21 (bedoeld is kennelijk II Petr. 1 : 21) te betogen: de Heilige Geest is de ware Auteur van die brief. Want dat was niet in geding: Het ging om de menselijke auteur, niet om de goddelijke Auteur van deze Schrift. En op de vraag naar de menselijke auteur van de brief aan de Hebreërs geeft de N.G.B. een apert fout antwoord. Daar heeft Guido de Brès zich vergist. Maar volgens het betoog van de heer Z. zou ieder nu door de ondertekening van de belijdenis gebonden aan de woorden, de letters, de leestekens, schuldig zijn te geloven dat Paulus de schrijver is. Daar moest hij zich niet uit willen draaien. Dat probeert hij nu. Klaarblijkelijk durft hij, gelukkig!, de consequentie van zijn schrijven niet aan, om Paulus „de eer te gunnen” de auteur van Hebreërs te zijn. Alsof het een kwestie was van Paulus „de eer gunnen”! Ook met dat laatste heeft broeder Z. zijn bestrijders en bestredenen weer geridiculiseerd. Slechte humor!

De zaak op zijn kop gezet.

De heer Z. heeft de zaak telkens weer op de kop gezet. Ook wanneer hij een door mij gegeven, door ds Waagmeester aangeduid, aantal uitspraken van wijlen prof. dr. K. Schilder waarvan de strekking zich duidelijk voor ons gevoelen en tegen de heer Z. keert, in feite laat liggen om er alleen de vermaning aan ons adres aan te ontlennen: wees niet te haastig. Dat is wel handig, te weten tegenover argeloze lezers, maar niet eerlijk.

Hoop.

Ds Waagmeester had in zijn artikel er op gezezen, dat broeder Zijlstra van Arminiaanse ketterij sprak, waar kennelijk van Ariaanse dwaling sprake was. Hij weet dat aan een fout van de zetter. Thans deelt de heer Z. mee: niet de zetter, maar de schrijver vergiste zich: wij

wisten het niet. En hij dankt ds W. „voor het onderwijs ons gegeven”. Dat eert broeder Zijlstra. Meer nog dan onwetendheid te bekennen is het moeilijk ongelijk te erkennen. Toch geeft dit slot ons hoop, dat broeder Zijlstra, hoewel in jaren ons ver vooruit, werkelijk grootmoedig genoeg zal zijn te erkennen: Broeders, dit was er náást. Deze bestrijding van uw oppositie was niet gelijk het betaamt. Ik neem dat artikel van 4 september terug.

G. Visee.

Er zou nog heel veel in verband met het artikel van Z. te zeggen zijn.

We willen ons nu beperken tot de kwestie waarover het gaat. En we nemen daartoe enkele uitspraken over uit Dr. Kuyper's uitgave van de drie formulieren van enigheid. Ze zijn te vinden in zijn bekende voorrede op deze uitgave.

Hier zijn ze:

„Deze „Formulieren” zijn „accord van kerkelijke gemeenschap”, d.w.z. zij die in onze kerken saam willen bidden, leven, lieven, loven, behoren in de belijdenis van hetgeen deze drie Formulieren behelzen, overeen te stemmen.

Al zulke „Formulieren” hebben uitsluitend **kerkelijk** gezegd en geen het minste gezegd over de **consciëntiën**. Gezegd over de consciëntiën heeft alleen Gods eigen Woord, gelijk dat vervat is in de Heilige Schrifture des Ouden en Nieuwen Verbonds.

Betuiging van instemming met deze „Formulieren” betekent dus niet, dat men deze formulieren, als losse en op zich zelf staande stukken, voor eensluidend met de volstrekte waarheid acht; maar beduidt veel meer, dat men de Belijdenis van de kerken, die deze Formulieren aldus laten uitgaan, als de zuiverste dusver bekende kerkbelijdenis eert; haar zelf kerkelijk belijdt; en dan alleen ze wil varen laten, bijaldien enig deel in haar bleek te strijden met den Woorde Gods.

Nooit mag men derhalve zulke formulieren ondertekenen, dan in deze zin en bedoeling: **ten eerste** dat ze zo volstrekt mogelijk onder de hoogheid van Gods Woord staan; en **ten tweede** dat over deze Formulieren geen particuliere persoon, maar alleen de kerken in wettige Synode saamgekomen, te oordelen hebben”.

Dit zijn echt gereformeerde en echt confessionele uitspraken.

Geestelijke reacties

In „Belijden en Beleven” vonden we het volgende artikel. Het is de overdenking ten volle waard.

Wij mensen hebben eigenlijk alles met elkaar gemeen. Aan de buitenkant zien wij grote verschillen. Immers, de één is arm en de ander rijk; men kan ziek of gezond zijn, veel voorspoed of veel tegenspoed hebben. Al deze dingen mogen wij niet onderschatten. En toch hebben zowel de ongeluksvogels als de zondagskinderen hun verrassingen en teleurstellingen, en zij leven kwetsbaar vanwege de mensen, die hen omringen. Niemand blijft gespaard voor de risico's, die gelegen zijn in het contact met de medemens. Wij worden beurtelings voorwerp van hulde en verгуizing, van ontroerende trouw en verraderlijke ontrouw. Wie kan zich zelf bewaren voor roddel en verdachtmaking? Wie is nooit slachtoffer van giftige verzuurde mensen geweest, die niet kunnen hebben dat de zon in het water schijnt? Wat wordt er gezondigd en geleden in de kring van collega's, die uw promotie misgunnen. Wat zijn er een mensen, die overspannen raken alleen reeds door de verpeste atmosfeer van menselijke wanverhoudingen in hun werkkring. Allereerst hebben wij ons zeer ernstig en met niets ontziende eerlijkheid af te vragen in hoeverre wij zelf aan deze zonde, de pest der jaloezie, schuldig staan. Men zegt weleens, dat er nergens zoveel jaloezie bestaat als onder predikanten en doktoren. Dat zal wel overdreven zijn. De verhalen uit de ambtenarenwereld en de zakenwereld zijn ook niet al te bemoedigend. Beter dan zich bezig te houden met de vraag „waar wordt op dit gebied het meest gezondigd”, is het om vandaag te schrikken vanwege het duivelse karakter der jaloezie en ons hartgrondig te beke-

ren. Maar er is ook nog een andere kant aan de zaak. Wij staan niet alleen schuldig aan deze zonde, maar wij zijn zelf ook telkens slachtoffer van de jaloezie. En nu komt het er op aan **hoe** wij hierop reageren. De meeste ongelukken komen niet zozeer door de zondige acties van de mensen, maar door de zondige reacties op de zondige acties.

Hoeveel kwaad zou reeds aan het begin gestuit en krachteloos gemaakt kunnen worden, wanneer op een wijze en heilige manier erop gereageerd was. Het ene woord lokt het andere uit. Ja, maar wat wordt bij ons uitgelokt?

Is de zonde, waarvan wij slachtoffers werden, een appèl op ons boze vlees of op onze nieuwe mens? Wordt het een tweede kans van de duivel of een eerste kans van Christus? De bijbel bevestigt veel aandacht aan onze reacties in deze verdorven wereld. **Hoe** reageren wij op onaanname mensen, op onrecht, op laster en op ja-

loezie! Wie reageert hierop? Ons vlees of de Heilige Geest, die in ons woont? Of zal het blijken, dat Gods Geest nog niet in ons woont? Gods Woord wil dat de vicieuze cirkel van het kwaad doorbroken wordt, en dat acties en reacties niet gelijken op een spiraal naar beneden.

Wij zouden ook kunnen zeggen: Op welk niveau verwerken wij het kwaad ons aangedaan? Slaan wij met dezelfde wapenen, die wij in anderen veroordelen, terug? Dan zijn wij van dezelfde mentaliteit. Dan hebben wij geen recht een ander iets te verwijten. Dan staan wij op eenzelfde niveau. En het komt er nu juist op aan, dat God ons de gelegenheid geeft te tonen geheel anders te zijn en daarom ook geheel anders te doen en te reageren.

Het benauwende in de algemene levenspraktijk van de doorsnee-kerkmens is wel, dat van dit „geheel anders” in de reacties op het kwaad zo bitter weinig te bespeuren is. Daarom kan de kerk zo weinig boeien. Daarom gelooft de wereld niet in de noodzakelijkheid van de aanwezigheid van de kerk. Zij is overbodig. Er komt niet zoveel verrassends uit de bus. Er zijn ongelovige mensen, die veel humaner reageren in deze wereld, die soms veel meer doen denken aan een „licht der wereld” en een „zout der aarde”.

Wij worden geroepen de noodzakelijkheid van de kerk te bewijzen als het resultaat van de verlossende macht van Christus en de vernieuwende kracht des Geestes.

Het valt mij altijd op, dat Paulus op allerlei onaangenaamheden in de gemeente en in de wereld zo wonderlijk geestelijk reageert. Hij kan het niet nalaten elk probleem op te lossen in de aanwezigheid van Christus. Al is deze apostel nog zo diep teleurgesteld en beledigd, hij laat zich niet verleiden om op hetzelfde vleselijke niveau te reageren. Hij leeft op een hoger niveau. Wanneer er hardnekkige en lafhartige roddelaars in de gemeente van Corinthe zijn, die Paulus in zijn karakter aantasten om zodoende zijn ambtelijk gezag te ondermijnen, dan vecht Paulus dit in zijn tweede (eigenlijk vierde) brief aan Corinthe op het hoogste niveau uit. De roddelaars hadden gezegd in de gemeente: „Zie je wel, dat Paulus een onbetrouwbaar mannetje is, die wel belooft te zullen komen maar het niet doet? Jullie zweren zo bij deze man, maar voor ons heeft iemand, op wie je niet aankunt, geen gezag. Het is een mannetje van ja en nee, „het kan bij hem dooien en vriezen”.”

Paulus gaat in 2 Corinthe hier breed en diep op in. Niet, omdat hij zich zelf als particulier persoon zo belangrijk acht, maar omdat zijn ambtelijk gezag hierbij betrokken is. Het is niet zijn zaak, maar Gods zaak, omdat hij als vertegenwoordiger van Christus wordt aangetast. Aan die ordinaire roddelpartij hebben we nu te danken, die geweldige woorden in 2 Cor. 1 : 20-22: „Want hoevele beloften Gods er ook zijn, in Hem is het ja”. Paulus brengt zijn belofte om in Corinthe te komen in verband met al Gods beloften in het Oude Testament om in deze wereld te komen!

En God heeft al die beloften vervuld! Dat is de inhoud en de schoonheid van ons heil. Daar leven we in. Daarom was onze prediking niet vrijblijvend, niet dubieus, niet ja en nee, het kan zo maar het kan ook heel anders. En omdat God nu zo betrouwbaar is en in Christus alle beloften vervuld heeft, heeft Christus het voor ons mogelijk gemaakt dat wij er Amen op kunnen zeggen. En die betrouwbaarheid begint met het werk van Christus voor ons en zet zich voort met het werk des Geestes in ons.

Dezelfde betrouwbare God heeft ook de belofte van de verzegeling des Geestes vervuld. Gegarandeerd echt. Geen surrogaat. Nu zegt Paulus, wanneer het geheim van mijn leven ligt in de betrouwbaarheid van Gods beloften en ik elk uur van de dag op dit niveau leef en in dit klimaat adem, dan kan ik geen mannetje van ja en nee meer zijn, die maar wat raak belooft.

Dan ben ik niet uit willekeur, uit angst of uit onverschilligheid nog niet gekomen, maar zeer bewust om uw bestwil, opdat ik „medewerker van uw blijdschap” straks mag zijn.

Dat is nu maar één voorbeeld van christelijke reactie op een roddelpartij in de gemeente. Een reactie op het hoogste niveau. U ziet weer, hoe de wet der liefde ook tot roddelaars, alleen goed functioneert op het niveau van het Evangelie. Hoe kan ik betrouwbaar zijn? Door elk ogenblik te leven uit de betrouwbaarheid Gods. Begin daar nu maar eens mee. Het is een heerlijk en bevrijd leven.

C. V.

„Geestelijke reacties” — ja daar gaat het voor alles om in de kerk en in het optreden van de kerk en de gelovigen in de wereld.

THEOLOGISCHE HOGESCHOOL

De Senaat van de Theologische Hogeschool van De Gereformeerde Kerken in Nederland, Broederweg 15, Kampen, deelt met het oog op de aanvang van de cursus 1960-61 door dezen het volgende mede.

1. Zij, die voor het eerst als student wensen te worden ingeschreven, worden op vrijdag 29 september 1961 verwacht in het gebouw van de Theologische Hogeschool, des mor-

gens te 10 uur. Bij eerste inschrijving dienen te worden overgelegd:

- a. bul eindexamen gymnasium, resp. staats-examen;
  - b. attest van de kerkeraad onder wiens opzicht de gegadigde staat;
  - c. pasfoto.
2. De recensie der bullen van hen, die reeds eerder als student waren ingeschreven, is gesteld op vrijdag 29 september 1961, des namiddags te 2 uur. Zij, die zich daartoe niet persoonlijk presenteren, worden, voorzoveel zij niet meer geregeld de colleges volgen, verzocht het verlangen tot her-inschrijving schriftelijk (s.v.p. ook niet telefonisch) kenbaar te maken aan het bureau van de pedel. (N.B.: dit verzoek wordt ook gericht tot de studenten voor het doctoraal examen). Recensie ná 29 september zal slechts mogelijk zijn tegen betaling van f 10.—.
3. De opening der lessen is gesteld eveneens op vrijdag 29 september 1961, en wel des avonds te 8 uur in de aula der Hogeschool, voor deze cursus te geschieden door de rector Prof. H. J. Schilder.
4. De aanvang der colleges van Lector J. P. Lettinga in het kader van de doctorale studie is gesteld op maandag 9 oktober a.s.

Voor de Senaat der Hogeschool,
L. DOEKES, h.t. secretaris.

GARNIZOEN EDE.

Aan alle ouders en kerkeraden van de Gereformeerde militairen.

Uit vroegere oproepen en diverse artikelen in onze gereformeerde pers mag bekend worden verondersteld dat de medewerking van ouders en kerkeraden te wensen overlaat betreffende de informatie omtrent militairen in de diverse garnizoenskerken.

Ede is één van onze grootste garnizoensplaatsen, er zijn zeven kazernes en nog een legerplaats.

Tot voor kort was Ede een opkomstcentrum voor recuten.

De gereformeerde militairen konden op eenvoudige wijze worden ontvangen zodat van een groot aantal militairen de aanwezigheid bekend was.

Daar deze mogelijkheid is komen te vervallen, daar Ede geen opkomstcentrum meer is, worden alle ouders en kerkeraden verzocht de aanwezigheid van hun zoon, resp. gemeentelid, gelegerd in Ede, met hun adres, door te geven aan het contactadres:

A. Hummelen, van Heutszlaan 50, Ede.

Mocht dit verzoek onverhoopt geen resultaat hebben, dan ziet de kerkeraad van Ede geen andere mogelijkheid tot informatie van de zustergemeente, dan alleen op hun eigen verzoek.

Wanneer de ouders, noch de kerkeraden bericht doorgeven, is het verblijf van een gereformeerde militair in Ede onbekend, zodat de kerkeraad op geen enkele wijze aansprakelijk kan worden gesteld en bearbeiding onmogelijk is.

De verantwoordelijkheid hiervoor berust dan bij de ouders en de kerkeraad van de thuiskerk.

Op de komende Conferentie van Predikanten bij De Gereformeerde Kerken in Nederland zal op dinsdag 26 sept. spreken Prof. Dr J. R. v. d. Fliert met als onderwerp: „Bijbel en Geologie”. Prof. v. d. Fliert is zo bereidwillig om Prof. K. J. Popma te vervangen, die door ziekte verhinderd is. Het agendum voor maandag 25 sept. blijft ongewijzigd.

KERKNIEUWS

Beroepen te IJmuiden, H. Stolk te Blokzijl; te Schouwerzijl kand. P. P. Goossens te Amersfoort.

Bedankt voor Brampton (Can. Ref. Church) S. S. Cnossen te Grand Rapids.

Intree. Na bevestigd te zijn door Ds M. R. v. d. Berg te Maastricht deed Ds D. Noort zijn intree te Drogeham met een preek over 1 Cor. 3 : 10-17. Ds V. d. Berg bediende het woord uit Matth. 13 : 52.

Kerkgebouw. De kerk van Gouda nam een nieuw kerkgebouw in gebruik, het geheel geres-taureerde gebouw „Calvijn”, dat van de Geref. Bond werd aangekocht. Ds Drost bediende bij die gelegenheid het woord uit Ps. 132 : 1-5.

Brief van de Synode. De synode van Assen zond aan de synode van de gebonden Geref. Kerken te Apeldoorn volgende brief:

Aan de Generale Synode van „De Gereformeerde Kerken in Nederland”, vergaderd te Apeldoorn.

Weleerwaarde en Eerwaarde Heren,

De generale synode van de Gereformeerde kerken in Nederland, te Assen vergaderd, heeft de brief, welke de generale synode „Utrecht 1959/60” haar onder dagtekening van 23 juni 1960

toezond, ontvangen en behandeld tezamen met een aantal missives, welke met betrekking tot de bedoelde brief uit de kerken bij haar waren ingekomen.

Uit de brief van Uw synode „Utrecht 1959/60” heeft de generale synode te Assen met droefheid moeten opmerken, dat ook die synode wéér niet inging op wat haar onzerzijds werd voorgelegd. Zij beperkte zich immers tot het enkel kennismaken van wat zij noemt „de weigering van de generale synode... te Bunschoten-Spakenburg... als antwoord op het... tot haar gerichte verzoek om samenspreking”. Maar die brief bevatte méér! Helaas heeft de synode te Utrecht evenals haar voorgangsters daar echter niet op gereageerd, noch door toestemming, noch door weerlegging.

Met zodanige voorbijgang aan wat haar onzerzijds werd voorgelegd, verzocht zij nu aan de generale synode „Assen 1961” met Uw synode „in een zodanig contact te willen treden, dat op de hereniging van beide kerkgemeenschappen gericht is”. En zij zond daarbij een aantal besluiten, welke zij harerzijds had genomen.

Uw synode treffe hierbij aan de uitspraken, welke de generale synode te Assen over dit verzoek heeft gedaan met de overwegingen, welke haar hiertoe leidden.

Ingevolge besluit der generale synode wordt Uw synode hierbij ter kennisneming ook een afschrift geboden van de brief, welke de generale synode te Assen in antwoord op de bij haar ingekomen missives aan de afzenders daarvan toezond.

Uit de uitvoering naar Schrift en Belijdenis geargumenteerde uitspraken der generale synode te Assen over het verzoek en de besluiten der Utrechtse synode moge Uw synode duidelijk zijn, dat hetgeen de synoden „Groningen 1946”, „Amersfoort 1948” en laatstelijk „Bunschoten-Spakenburg 1958/59” aan Uw synoden voorlegden en waarop nimmer werd ingegaan nog steeds ook Uw aandacht vraagt.

Hoe zou het allen, die den HEERE liefhebben en naar Zijn Woord willen dienen, verheugen indien de twistzaak des HEEREN, die tussen Uw Kerken en de Gereformeerde Kerken ligt nu eindelijk door Uw synode werd gezien en in de weg, welke het Woord des Heeren daarvoor wijst, ook werd weggedaan. Daartoe vinde dat Woord bij Uw synode gehoor.

Voor de generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland, Ao Di 1961 te Assen bijeen, het moderamen:

w.g. J. van Bruggen, Praeses
E. Th. v. d. Born, Assessor
M. J. C. Blok, Scriba I
G. Hagens, Scriba II

Adressen. Ds D. Noort van Drogeham, Buorren 58, Drogeham, tel. 05121-268; **Zwolle**, scriba Geref. Kerk, P. de Ruiter, Nic. Beetsstraat 26, Zwolle; **Katwijk**, scriba Geref. Kerk, Mr G. Feenstra, Nachtegaallaan 86, Katwijk aan Zee, tel. 01718-4333.

De **STICHTING GEREFORMEERDE KINDERBESCHERMING** te **UTRECHT** vraagt in verband met de vermeerdering van haar gewone werkzaamheden en de door wetswijziging verwachte uitbreiding daarvan

EEN MAATSCHAPPELIJK WERK(ST)ER

Vereist is het bezit van het diploma van een Academie voor Maatschappelijk Werk, bij voorkeur met de aantekening: kinderbescherming, terwijl ook praktische ervaring van belang is.

Uitvoerige sollicitaties met opgave van referenties vóór 1 oktober a.s. te richten aan de secretaris, ten Hovestraat 13, 's-Gravenhage.

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op giroreken. 233117 t.n.v. Drukkerij Steenberg, Zeist, met vermelding voor „Opbouw”.

Abonnementprijs: f 5.- p. halfj. - f 10.- p. j. Studenten abonnement f 6.- per jaar. Losse nummers 25 cent. Buitenland: f 6.25 per halfjaar - f 12.50 per jaar.

Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukkerij